

Linköpings universitet

Forum för genusvetenskap och jämställdhet

Genusvetenskap 3, C-uppsats

VT 2006

Kvinnorörelsen – ett forum för klassöverskridande feministiskt arbete?

Samspelet mellan kön och klass i 70-talets kvinnorörelse och Feministiskt initiativ

The Feminist Movement – a Forum for Class-crossing Feministic Work?

The interplay between gender and class in the 70's feminist movement and Feministiskt
initiativ

Författare: Charlotte Florén

Handledare: Anna Lundberg

LIU-FORUM/FGJ-C--05/002--SE

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	2
1.1 Syfte och frågeställningar	3
1.2 Presentation av material och informanter	4
1.3 Avgränsningar	5
1.4 Tidigare forskning på området	6
1.5 Metoddiskussion	13
1.6 Intersektionalitet	17
2. BAKGRUND	21
2.1 Presentation av 70-talets kvinnorörelse	21
2.2 Presentation av Feministiskt initiativ	22
3. ANALYS	25
3.1 Medlemssammansättningen i informanternas medlemsgrupper sett utifrån klasstillhörighet, utbildningsbakgrund och yrkestillhörighet	25
3.2 Arbetsuppgifternas fördelning i medlemsgrupperna	31
3.3 Medlemmarnas bild av lågavlönade kvinnors och arbetarklasskvinnors vardagsliv	33
3.4 Medlemmarnas syn på betydelsen av egen erfarenhet när man arbetar för att förbättra vardagslivets villkor för kvinnor	39
3.5 De lågavlönade kvinnornas/arbetarklasskvinnornas roll i att förändra sina liv	42
4. AVSLUTNING	44
4.1 Slutsatser	44
4.2 Avslutande diskussion	46
5. REFERENSFÖRTECKNING	47
5.1 Tryckt material	47
5.2 Otryckt material	48
BILAGA 1	49
BILAGA 2	50

1. INLEDNING

Gunilla Thorgren beskriver i sin bok *Grupp 8 & jag* hur det var att komma in i Grupp 8, en akademiskt präglad miljö, som för henne framstod som en främmande värld till att börja med.¹ Jag läste boken och började fundera över det faktum att det var akademiker som arbetade för en förbättring av arbetarklasskvinnornas tillvaro. Jag ville veta hur det kom sig att det var på det sättet. Vilken inställning hade 70-talets kvinnorörelse till arbetarklassens kvinnor och var arbetarkvinnorna själva överhuvudtaget aktiva i sammanhanget? Det kan också vara intressant att undersöka hur klassperspektivet ser ut i dagens kvinnorörelse med Feministiskt initiativ som en relativt ny organisation i det svenska samhället. Jag bestämde mig för att söka svaren hos medlemmarna själva för att få veta vilka likheterna och skillnaderna är i fråga om klass hos 70-talets kvinnorörelse och Feministiskt initiativ.

Jag tror att en viktig anledning till att jag blev nyfiken på detta är min egen klasstillhörighet. Jag växte upp i en arbetarfamilj och har själv arbetat med monteringsarbeten inom industrin. Det enda som kan sägas ha anknytning till ett medelklassliv för min del är mina universitetsstudier. De utgör dock en begränsad del av mitt liv och har inte påverkat min uppfattning om var jag känner mig hemma. Under arbetet med den här uppsatsen har det blivit tydligt för mig att klass spelar roll i kampen för kvinnofrigörelse, dels genom den litteratur jag har läst, men även p.g.a. att jag mer än en gång har frågat mig själv om jag får lov att kalla mig feminist då jag upptäckt att när klassintressen och feministiska intressen kolliderar väljer jag inte alltid att sätta feminismen i första rummet. Den här uppsatsen ger en inblick i hur kön och klass samspelar i kvinnorörelsens feministiska arbete.

I uppsatsens inledningskapitel tar jag upp syfte och frågeställningar, presenterar mitt material och mina informanter och ger en bild av den tidigare forskningen på området. Inledningskapitlet innehåller också en metoddiskussion samt en beskrivning av begreppet intersektionalitet. Därefter följer ett bakgrundskapitel där 70-talets kvinnorörelse och Feministiskt initiativ presenteras. Det tredje kapitlet utgörs av informanternas utsagor samt en analys av dessa. Uppsatsen avslutas med ett kapitel där jag sammanfattar mina slutsatser och för en avslutande diskussion.

¹ Gunilla Thorgren, *Grupp 8 & jag* (Stockholm, 2003).

1.1 Syfte och frågeställningar

Det övergripande syftet med uppsatsen är att med hjälp av enskilda intervjuer göra en jämförelse mellan 70-talets kvinnorörelse och Feministiskt initiativ med fokus på hur de två rörelserna förhåller sig till dels klass, dels arbete. Jag vill utröna vilka likheter och skillnader som finns. I min undersökning utgår jag ifrån följande frågeställningar:

- 1) Hur ser medlemssammansättningen ut i informanternas medlemsgrupper sett utifrån klasstillhörighet, utbildningsbakgrund och yrkestillhörighet?
- 2) Hur är arbetsuppgifterna fördelade i medlemsgrupperna?
- 3) Vilken bild har medlemmarna av lågavlönade kvinnors och arbetarklasskvinnors vardagsliv?
- 4) Vilken betydelse anser medlemmarna att egen erfarenhet har när man arbetar för att förbättra vardagslivets villkor för kvinnor när det gäller arbetssituation, ekonomi och hemarbete?
- 5) Har de lågavlönade kvinnorna/arbetarklasskvinnorna i medlemsgrupperna (i den mån de finns representerade där) en aktiv roll i att förändra sina liv och i så fall på vilket sätt?

Jag anser att alla fem frågeställningarna kan knytas till både klass och kön. När det gäller t.ex. utbildning, yrke och hemarbete spelar både klass och kön en avgörande roll för vilken position och vilka uppgifter en individ får i arbetslivet och i hemmet. De olika delfrågorna hänger i viss mån ihop och går in i varandra, men för tydlighetens skull väljer jag att diskutera dem i var sitt eget avsnitt.

Anledningen till att jag valt att utgå ifrån ovanstående fem frågeställningar är att jag vill få en inblick i hur man som medlem i en organisation som arbetar för att förbättra kvinnors tillvaro ser på olika kvinnors möjlighet att delta aktivt i organisationens verksamhet. Först och främst kan det vara bra att undersöka hur dessa medlemsgrupper faktiskt ser ut, om grupperna består av individer som i huvudsak lever tämligen likartade liv, eller om det finns en stor variation i medlemmarnas livssituation. När det gäller de arbetsuppgifter som ska utföras i grupperna tycker jag att det är intressant att se på vilka faktorer som styr fördelningen av uppgifterna. Jag vill veta om individernas utbildnings- och yrkesbakgrund har någon betydelse på så sätt att uppgifter som kräver stort ansvarstagande och specifika kunskaper utförs av personer som redan från början har de förutsättningar som krävs, eller om man kan bli ansvarig för en uppgift som man är intresserad av men inte har så mycket kunskap om från början, utan lär sig efter hand. Det kan även vara relevant att titta på om varje medlem har sin egen uppgift

som han eller hon arbetar med individuellt eller om man arbetar tillsammans med uppgifterna. Angående bilden av lågavlönade kvinnor och arbetarklasskvinnor vill jag veta om informanternas beskrivningar av dem skiljer sig åt eller stämmer väl överens. Kanske är det så att informantens egen bakgrund och situation har betydelse för hur han eller hon tolkar en lågavlönad kvinnas tillvaro. Beträffande det arbete som medlemsgrupperna bedriver vill jag gärna veta hur informanterna ser på betydelsen av var och ens egen erfarenhet då man arbetar med olika områden, d.v.s. om de tycker att vem som helst kan arbeta med vilket område som helst, eller om de anser att man behöver ha egen erfarenhet av det aktuella området för att kunna bedriva ett bra förändringsarbete. Slutligen anser jag att det kan vara intressant att fundera över om medlemsgrupperna arbetar för en förändring av lågavlönade kvinnors tillvaro med eller utan dessa kvinnors aktiva medverkan. Detta tycker jag är viktigt att undersöka eftersom jag tror att det är positivt att själv delta aktivt i förändringen av den egna situationen då det är en arbetsprocess som erbjuder utmaningar och utveckling.

1.2 Presentation av material och informanter

Uppsatsens material utgörs av sex enskilda intervjuer gjorda med tre informanter från 70-talets kvinnorörelse och tre från Feministiskt initiativ. Hur jag gick tillväga i mitt urval av informanter samt hur intervjuerna genomfördes och bearbetades beskriver jag närmare i min metoddiskussion, men jag väljer att redan nu presentera mina sex informanter.

1.2.1 70-talets informanter

Anna: Anna deltog i en medlemsgrupp som startade i början av 70-talet i en mindre stad. Då var hon i 25-årsåldern, och fortsatte att arbeta i gruppen i närmare tio år. När Anna gick med i gruppen hade hon tagit sin grundexamen vid ett av landets universitet och hade en tämligen hög position inom en myndighet. Anna har gjort en klassresa. Hennes mamma arbetade i industrin och hade inte någon utbildning, och pappan kom ursprungligen från en arbetarklassfamilj men utbildade sig sedan. Anna beskriver det själv som att hon har sina fötter i olika läger.²

Cecilia: Cecilia gick med i en grupp i en mellanstor stad vid mitten av 70-talet då hon var drygt 30 år och arbetade som lärare på en gymnasieskola. Hennes mamma var till en början

² Intervju med Anna 051117.

hemmafru men utbildade sig sedan och arbetade som lärare, och hennes pappa hade ett eget företag. Cecilia känner sig tillhörig medelklassen.³

Karin: Karin blev i 30-årsåldern medlem i en grupp i en mellanstor stad. Innan hon gick in i kvinnorörelsen hade Karin haft ett flertal olika arbeten men inte läst på universitet, vilket hon sedan gjorde under tiden som hon var med i gruppen, och nu för tiden har hon en hög position i yrkeslivet. Karin har en arbetarklassbakgrund, men menar att hon inte längre har sin tillhörighet där.⁴

1.2.2 Informanter från Feministiskt initiativ

Andreas: Andreas är ungefär 30 år och har universitetsutbildning. Han arbetar som tillsynsperson på ett akutboende. Andreas föräldrar har akademiska utbildningar, men de har haft klassiska arbetarjobb, och Andreas säger att det mest kändes som en arbetarfamilj. Å andra sidan berättar han att han har fått med sig t.ex. ett akademiskt vokabulär, så han tycker att han har en fot i vardera lägret.⁵

Emma: Emma är drygt 20 år och hon är nu inne på det sista året på sin universitetsutbildning. Beträffande vilken klass hon känner sig tillhörig så tycker hon att det är svårt att säga det nu när hon är student. Hon menar att hon knappast kan vara arbetarklass, men tycker inte att medelklass eller överklass heller känns särskilt relevant.⁶

Marie: Marie är i 60-årsåldern. Hon har läst flera olika ämnen på universitet och arbetar som sjuksköterska. Marie kommer ursprungligen från arbetarklassen, men har gjort en klassresa. När Marie gick på sjuksköterskeutbildningen så var den inte akademisk, men hon har senare varit med och akademiserat de medellånga vårdutbildningarna.⁷

1.3 Avgränsningar

För att begränsa mig har jag valt att endast undersöka situationen i Sverige under två tidsperioder, nämligen 1970-talet och de första åren av 2000-talet. Då det är en uppsats på C-nivå utgår jag ifrån sex intervjuer. Vilken betydelse det relativt begränsade antalet intervjuer

³ Intervju med Cecilia 051205.

⁴ Intervju med Karin 051219.

⁵ Intervju med Andreas 051116.

⁶ Intervju med Emma 051122.

⁷ Intervju med Marie 051127.

kan ha för möjligheten att besvara mina frågeställningar och dra slutsatser återkommer jag till i min metoddiskussion.

1.4 Tidigare forskning på området

1.4.1 Klass – ett omdiskuterat begrepp

Begreppet klass kan beskrivas som en grupp individer som delar samma position i samhället. Positionen kan ha sitt ursprung i t.ex. yrke, utbildning och ägande, och individerna är vanligen medvetna om sin position.⁸

I en uppsats som handlar om klass och kön kan det vara befogat att diskutera huruvida klassbegreppet överhuvudtaget är rimligt att använda sig av. Lena Karlsson tar upp den här frågan i sin avhandling *Klasstillhörighetens subjektiva dimension: Klassidentitet, sociala attityder och fritidsvanor*.⁹ Hon skriver att det under de senaste åren har uppstått en föreställning som innebär att vi nu har gått in i en ny tidsperiod där åtskillnad har helt andra grunder än de som var aktuella i klassamhället. Karlsson hänvisar till Clark och Lipset som talar om exempelvis politiken, där det snarare är andra lojaliteter än klasslojaliteten som avgör hur politiken organiseras, och den sociala rörligheten, som inte har så mycket att göra med vår familjebakgrund utan våra förmågor och den utbildning vi har. Nu för tiden används begrepp som t.ex. tjänstesamhället, kunskapssamhället och det postmoderna samhället när vi ska beskriva vårt samhälle. Enligt det här synsättet förlorar klasstillhörigheten sin betydelse för hur våra liv gestaltar sig. De som ansluter sig till det nya synsättet menar att klasstrukturen blir mindre stabil och då får människor större möjligheter att göra egna val och det som känns viktigt för var och en får större betydelse än gemensamma intressen.¹⁰

Karlsson pekar dock på att det finns en rad svenska studier, gjorda på senare tid, som visar att klass även i våra dagar har en avgörande betydelse när det gäller skillnader på olika områden, så som hur vi upplever vår arbetssituation, vilken utbildning vi väljer och hur vi skapar vår identitet. Med anledning av detta menar Karlsson att det är både rimligt och nödvändigt att utgå från ett klassperspektiv när man undersöker sociala förhållanden innan man påstår att klass skulle vara oviktigt i samband med sociala skillnader.¹¹

⁸ *Norstedts svenska ordbok: En ordbok för alla*, huvudred. Sven-Göran Malmgren (2003), s. 543.

⁹ Lena Karlsson, *Klasstillhörighetens subjektiva dimension: Klassidentitet, sociala attityder och fritidsvanor* (Umeå, 2005).

¹⁰ *Ibid.*, s. 2.

¹¹ *Ibid.*

Karlsson tar även upp ett annat argument som förekommer när det gäller klassamhällets försvinnande. Detta resonemang handlar om att arbetarklassen krymper medan tjänstesektorn växer, vilket får till följd att arbetarklassen inte längre finns kvar i den bemärkelsen att individer delar värderingar och livsvillkor. Karlsson argumenterar emot detta genom att framhålla att lägre tjänstemän har arbetsförhållanden som på olika sätt överensstämmer med sådant som är karaktäristiskt för arbetarklassen, t.ex. att vara i beroendeställning och inte själv kunna kontrollera sin arbetssituation i någon större utsträckning. Vidare skriver Karlsson att om man även inkluderar en rad yrken inom omsorg och service där personalen heller inte har någon större möjlighet att påverka sin arbetssituation så blir det tydligt att arbetarklassen växer på ett sätt som helt går emot tanken om dess försvinnande. Ytterligare en faktor som ger bilden av att arbetarklassen håller på att försvinna är det faktum att vi inte längre använder orden arbetare och arbetarklass lika mycket som tidigare.¹²

Jag tycker att Karlssons resonemang kan sammanfattas med att det fortfarande finns stor anledning att tala om olika samhällsklasser, men däremot har arbetarklassen förändrats över tiden, och om man tar hänsyn till faktorer som t.ex. i vilken grad arbetstagaren själv kan påverka sitt arbete så inkluderas vissa grupper på arbetsmarknaden i arbetarklassen som annars inte skulle ha räknats dit. Då det gäller t.ex. omsorgsarbete kan det vara värt att påpeka att då man räknar in denna kategori i arbetarklassen innebär det att man inkluderar en grupp som huvudsakligen utgörs av kvinnor. Detta kan tolkas som en feminisering av arbetarklassen. Karlsson nämner några exempel på företeelser som har haft betydelse för hur arbetarklassen förändrats över tiden. Hon tar upp det faktum att vissa typiska industriarbeten i tillverkningsindustrin inte är så vanliga längre, att Sverige hade en arbetskraftsinvandring under 60- och 70-talet och kvinnornas intåg på arbetsmarknaden under 70-talet.¹³

Även sociologen Beverley Skeggs diskuterar klassbegreppet i sin bok *Att bli respektabel: Konstruktioner av klass och kön*.¹⁴ Hon skriver att klass i princip inte finns med i feministiska analyser, och funderar bl.a. över om det kan vara så att den feministiska teorins företrädare har upplevt kön mer påtagligt än de upplevt klass, och om det kan vara så att klasstillhörighet inte upplevs som ett problem om man har möjlighet att inte beakta den. Skeggs menar att även om man inte använder klass som ett verktyg att arbeta teoretiskt med så betyder inte det

¹² Ibid., s. 3.

¹³ Ibid., s. 6.

¹⁴ Beverley Skeggs, *Att bli respektabel: Konstruktioner av klass och kön* (Göteborg, 1999).

att klass som företeelse har försvunnit, utan snarare att en del teoretiker inte längre uppfattar det som viktigt att använda. Inom postmodernismen bortser man i hög utsträckning från klass som ett strukturalistiskt begrepp, och betraktar klass som en modernistisk kvarleva som vi inte längre kan använda oss av i en tid då vi antas kunna förflytta oss mellan olika skillnader som varken präglas av struktur eller ojämlikhet. Skeggs hänvisar till Maynard och hävdar att man ofta talar om skillnad istället för ojämlikhet.¹⁵

Skeggs påpekar att om man försöker hitta ett annat begrepp som ersättning för klassbegreppet så blir det inte lika stort fokus på exploateringen. Då finns anledning, menar hon, att fråga sig vems erfarenheter som inte längre får uppmärksamhet, vems liv man struntar i och vems liv som betraktas som viktigt att undersöka. Om vi bestämmer oss för att inte uppmärksamma klass så leder det till att vi inte längre tar ansvar för de följder som fenomenet klass får. Klassformationerna har haft en avgörande betydelse för medelklassen på så sätt att de bibehöll maktskillnader.¹⁶ Detta maktförhållande tog form under 17- och 1800-talet.¹⁷ Skeggs menar att det faktum att klassbegreppet numera inte är så framträdande visar att skillnaderna blivit en naturlig del av samhället, men istället för att bortse från begreppet som något konservativt vill Skeggs tillföra begreppet nya nyanser och peka på att klass har stor betydelse för subjektiviteten och att klass också spelar roll när det handlar om att få tillgång till resurser och levnadssätt.¹⁸

Jag instämmer i Karlssons och Skeggs argumentation för klassbegreppets betydelse, och menar att vår klasstillhörighet har betydelse i en mängd sammanhang i livet, allt ifrån var och hur vi tillbringar vår semesterresa (om vi alls kan åka på någon semester) till hur vår bostad är utformad och i vilket område vi bor. Detta tycker jag märks tydligt både i samhällsdebatten och när jag ser på min egen omvärld. Att klassbegreppet är relevant blir även tydligt då man ser på dess samspel med kön, t.ex. i den moderna kvinnorörelsen.

Karlsson beskriver de båda begreppen objektiv och subjektiv klass i sin avhandling. Vi har dels en objektiv klasstillhörighet som bestäms utifrån vilket yrke vi har och vår position i yrkeslivet.¹⁹ Dels har vi en subjektiv klasstillhörighet (även kallad klassidentitet), som anger

¹⁵ Ibid., s. 17f.

¹⁶ Ibid., s.19.

¹⁷ Ibid., s. 14f.

¹⁸ Ibid., s. 19.

¹⁹ Karlsson, s. 54.

vilken samhällsklass vi känner samhörighet med.²⁰ Karlsson menar att den objektiva och subjektiva klasstillhörigheten visserligen är två olika fenomen, men att man trots detta inte bör se dem som helt separerade från varandra. Den objektiva klasstillhörigheten har stor betydelse för vilken subjektiv klasstillhörighet en individ kommer att anta, men även andra faktorer spelar roll, t.ex. klass- och utbildningsbakgrund.²¹ I min uppsats kommer jag framför allt att diskutera faktorerna klassbakgrund, utbildning och yrkestillhörighet.

Trots att jag tar ställning för klassbegreppets användande tycker jag att det är viktigt att belysa att det är ett tämligen komplicerat begrepp att använda sig av, eftersom det är svårt att avgöra vilken samhällsklass en person kan anses tillhöra, beroende på vilka faktorer man utgår ifrån när man gör indelningen (utbildning, lön, yrke, föräldrarnas klasstillhörighet, språk, kulturella vanor, förmögenhet o.s.v.). Det kan också vara svårt att klassbestämma grupper som t.ex. unga arbetslösa som inte har kommit in på arbetsmarknaden, sjukpensionärer och invandrare som arbetat och tillhört en samhällsklass i sitt hemland men när de kommer till Sverige inte lyckas ta sig in på arbetsmarknaden. Genom att göra klassresor kan man vid olika tidpunkter i livet tillhöra olika klasser, och att en individ tillhör en viss klass utifrån specifika kriterier behöver inte innebära att den individen känner sig tillhörig samma klass. I min analys kommer jag med hjälp av ett intersektionalitetsperspektiv att försöka klargöra hur kombinationer av faktorer får betydelse för hur livssituationen ser ut för olika personer.

1.4.2 Arbetarklassen

Sociologen Göran Therborn definierar i boken *Klasstrukturen i Sverige 1930-80: Arbete, kapital, stat och patriarkat* begreppet arbetarklass.²² Jag börjar emellertid med att kort beskriva den uppdelning av arbetsmarknaden i sektorer, som Therborn använder i sin bok. Sektorerna är följande:

Produktionssektorn: Här uppfinner man, konstruerar, tillverkar och transporterar produkter.

Cirkulationssektorn: I denna sektor återfinns exempelvis arbeten kopplade till handel.

Tjänstesektorn: Hit hör arbetsuppgifter som innebär att arbetstagaren utför en tjänst åt någon i syfte att åstadkomma trevnad eller förströelse, exempelvis städning.

²⁰ Ibid., s. 18.

²¹ Ibid., s. 20f.

²² Göran Therborn, *Klasstrukturen i Sverige 1930-80: Arbete, kapital, stat och patriarkat* (Lund, 1981).

Reproduktionssektorn: Här finns arbetstagarna t.ex. inom barnomsorgen, skolan och vården.²³

Antalet anställda arbetare i de olika sektorerna var 1979 följande:

Produktionssektorn: ca 1000000.²⁴

Cirkulationssektorn: ca 145000.²⁵

Tjänstesektorn: ca 350000.²⁶

Reproduktionssektorn: ca 425000.²⁷

Therborn visar på två olika sätt att definiera arbetarklassen. Om man talar om *arbetarklassen i snäv bemärkelse* avser man individer som arbetar i den produktiva sektorn och är anställda av kapitalägare. Dessa löntagare har inte tilldelats någon möjlighet att utöva makt av arbetsgivaren. De här arbetarna kan vara anställda av enskilda arbetsgivare eller av offentliga bolag.²⁸ En stor grupp inom den produktiva arbetarklassen utgörs av byggnadsarbetarna. Therborn skriver att industri- och byggnadsarbetare som arbetar på företag som är så pass stora att arbetsförhållandena kan sägas vara kollektiva och arbetstagarna inte har någon personlig relation till sin arbetsgivare, kan betraktas som *arbetarklassens kärna*.²⁹ Här kan det vara värt att uppmärksamma att vissa branscher inom industrin, liksom byggnadsbranschen är starkt mansdominerade.

Arbetarklassen i vid bemärkelse innefattar arbetare i alla fyra sektorerna. I cirkulationssektorn återfinns som tidigare nämnts arbetsuppgifter som har med köpande och försäljning att göra.³⁰ Tjänstearbetare som utför offentliga tjänster utgörs av t.ex. parkarbetare, brevbärare, städare och fastighetsskötare. De privata tjänstearbetarna arbetar som köks- och serveringspersonal i hotell- och restaurangbranschen, samt utför lokalvård.³¹ De offentligt anställda arbetarna i reproduktionssektorn utgörs framför allt av två större grupper. Den ena gruppen innefattar

²³ Ibid., s. 17f.

²⁴ Ibid., s. 28.

²⁵ Ibid., s. 38.

²⁶ Ibid., s. 40.

²⁷ Ibid., s. 45.

²⁸ Ibid., s. 27.

²⁹ Ibid., s. 32f.

³⁰ Ibid., s. 35ff.

³¹ Ibid., s. 40.

personer som sköter matlagning och servering på t.ex. skolor och sjukhus. Den andra stora gruppen består av sjukvårdsbiträden.³²

När jag använder begreppet arbetarklass i uppsatsen syftar jag på Therborns definition av arbetarklassen i vid bemärkelse. Här återfinns vissa kvinnodominerade yrkesgrupper, t.ex. sjukvårdsbiträden.

Det är kvinnorörelsens förhållande till klass och kön och framför allt arbetarklasskvinnor som är fokus för min uppsats, men eftersom flera av mina informanter tillhör medelklassen (även om en del av dem har sitt ursprung i arbetarklassen) så ger jag en mycket kortfattad definition av medelklassen. Ordet medelklass har funnits sedan 1700-talet men dess betydelse har skiftat och innebörden har inte varit tydlig. Från början bestod medelklassens kärna av borgarklassen och lägre tjänstemän för att senare övergå till att främst bestå av det lägre borgerskapet samt tjänstemän. I senare indelningar har tjänstemännen ofta placerats i mellanskiktet.³³ Mellanskiktet är en modern beteckning för akademiker i statlig eller kommunal tjänst. Definitionen innefattar även konstnärer, författare och journalister.³⁴

1.4.3 Klassdiskussionen inom kvinnorörelsen och arbetarklasskvinnors syn på feminism

Sociologen Eva Schmitz beskriver klassdiskussionen inom kvinnorörelsen i sin text ”’Systerskap gav makt’ Den svenska kvinnorörelsen under 1970-talet”.³⁵ Schmitz skriver att i USA kritiserades kvinnorörelsen för att i första hand ha medelklasskvinnor som målgrupp. Kritiken kom från olika grupper av kvinnor och man menade att t.ex. svarta kvinnor och arbetarkvinnor kunde ha svårt att identifiera sig med de vita medelklasskvinnor som gick i spetsen för rörelsen. Under efterkrigstiden växte en ny medelklass fram och det var framför allt kvinnorna i denna nya medelklass som stod för den kvinnoradikalisering som tog fart under 70-talet. Dessa kvinnor blev medvetna om sina låga löner, att det inte fanns någon barnomsorg, att det var kvinnorna som tog det största ansvaret för familjen och hemarbetet samt det faktum att man som kvinna inte hade beslutsrätten över sitt eget liv. Andra kvinnogrupper, t.ex. fackligt aktiva kvinnor, organiserade sig också, men först några år senare. Trots att arbetarkvinnorna också blev medvetna och stod bakom feminismens mål

³² Ibid., s. 45.

³³ *Nationalencyklopedin*, band 13, (Höganäs, 1994), s. 192.

³⁴ Ibid., s. 226.

³⁵ Eva Schmitz, ”’Systerskap gav makt’ Den svenska kvinnorörelsen under 1970-talet”, i *Gråt gärna – men forska: Rapport från konferensen 6-7 mars 2001 om kvinnorörelse och kvinno/genusforskning*, red. Renée Frangeur (Linköping, 2001).

gick de inte in i den nya kvinnorörelsen. Grupp 8, en svensk kvinnoorganisation, vände sig bl.a. till lågutbildade kvinnor, och främst arbetarkvinnor.³⁶ Idéhistorikern Emma Isaksson ger en närmare beskrivning av hur Grupp 8 förhöll sig till klassfrågan i sin text "Bakom slagorden. Om Grupp 8".³⁷

Isaksson beskriver att Grupp 8 var en socialistisk organisation och gruppens syn på kvinnans underordning hade till största delen sitt ursprung i marxismen. För att kvinnan skulle uppnå befrielse behövdes både klasskampen och kvinnokampen menade Grupp 8. Var för sig kunde dessa två företeelser inte nå ända fram. Vidare ansåg Grupp 8 att kvinnans tillvaro skulle ses mot bakgrund av det kapitalistiska samhället. Kapitalismen sågs som en grundläggande orsak till att kvinnan var underordnad mannen. Grupp 8 var starkt kritiska till klassamhället, men gruppen lyfte även fram att kvinnoförtrycket slår mot alla kvinnor, oberoende av klasstillhörighet. Socialismen var en viktig förutsättning för kvinnofrigörelsen, men vad som dessutom krävdes var en revolution från kvinnornas sida.³⁸ I denna beskrivning av Grupp 8 framgår att medlemmarna själva betraktade sig som språkrör för kvinnor, och i synnerhet arbetarkvinnor. I vilken utsträckning detta ideologiska ställningstagande stämde överens med Grupp 8:s praktiska verksamhet återkommer jag till i mitt analyskapitel.

Skeggs diskuterar i sin bok hur arbetarklasskvinnor förhåller sig till feminismen. I boken som bygger på intervjuer med arbetarkvinnor konstaterar Skeggs att dessa kvinnor betraktar feminismen som ett fenomen kopplat till en annan typ av kvinnor, närmare bestämt kvinnor som uppnår något.³⁹ De kvinnor som har bra förhållanden till sina män känner sig främmande inför den bild som feminismen ger av ojämlikhet och förtryck. Dessa kvinnor är lojala med män från den egna samhällsklassen, och feminismen framstår som tillhörande medelklassen. Arbetarkvinnornas erfarenheter stämmer helt enkelt inte överens med feminismens bild av patriarkatet. Skeggs finner dock även exempel på att feminismen kan betraktas positivt av arbetarkvinnorna. En förutsättning är då att feminismen erbjuder en tolkningsram för arbetarkvinnornas erfarenheter. Kvinnomisshandel och våldtäkt är exempel på företeelser där feminismen når fram trots skillnader.⁴⁰

³⁶ Ibid., s. 49f.

³⁷ Emma Isaksson, "Bakom slagorden. Om Grupp 8", i *Över tid och rum: En antologi tillägnad Bo Lindberg*, red. Anders Burman och Benny Jacobsson (Stockholm, 2003).

³⁸ Ibid., s. 177f.

³⁹ Skeggs, s. 235.

⁴⁰ Ibid., s. 242ff.

Feministiskt initiativ menar att klasstillhörigheten (tillsammans med en rad andra faktorer) har betydelse för vilken position en individ får i samhället. Alla människor ska ha samma möjlighet att klara sig ekonomiskt och ingen ska ha tillgång till bättre villkor i livet än någon annan. Alla ska ha lika mycket makt och inflytande politiskt och ekonomiskt.⁴¹

I mitt avsnitt om tidigare forskning har jag använt mig av Lena Karlsson och Beverley Skeggs för att diskutera klassbegreppets användande.⁴² För att ge en definition av arbetarklassen har jag tagit hjälp av Göran Therborns bok om klasstrukturen i Sverige.⁴³ Avsnitt 1.4.3 *Klassdiskussionen inom kvinnorörelsen och arbetarklasskvinnors syn på feminism* har jag till största delen skrivit utifrån Eva Schmitz, Emma Isaksson och Beverley Skeggs.⁴⁴ Jag har även använt Feministiskt initiativs hemsida i avsnitt 1.4.3.

I analyskapitlet har jag förutom intersektionalitetsperspektivet använt litteratur som innehåller information och tankegångar som har anknytning till intervjuerna. Även i detta kapitel har jag använt mig av Skeggs bok.⁴⁵ Isakssons text "Bakom slagorden. Om Grupp 8" har hjälpt mig att tolka 70-talsintervjuerna,⁴⁶ och därtill har jag läst Kjell Östbergs bok *1968 när allting var i rörelse: Sextiotalsradikaliseringen och de sociala rörelserna*.⁴⁷ Östberg beskriver den mängd av rörelser som uppstod under 60- och 70-talen. Thomsson är en av två författare till boken *Att göra kön: Om vårt våldsamma behov av att vara kvinnor och män*.⁴⁸ Jag har använt två av de kapitel Thomsson skrivit, där hon talar om klass samt hemarbete.

1.5 Metoddiskussion

1.5.1 Arbetsmetod

Jag har alltså valt att göra min undersökning med hjälp av enskilda intervjuer, närmare bestämt reflexiva intervjuer, dels för att jag tycker att det är ett spännande arbetssätt som ger möjlighet att träffa människor som kan vara intressanta att tala med i sammanhanget, dels för

⁴¹ <http://www.feministisktinitiativ.se/plattform.php> (hämtat 20051101).

⁴² Karlsson.

Skeggs.

⁴³ Therborn.

⁴⁴ Schmitz.

Isaksson.

Skeggs.

⁴⁵ Skeggs.

⁴⁶ Isaksson.

⁴⁷ Kjell Östberg, *1968 när allting var i rörelse: Sextiotalsradikaliseringen och de sociala rörelserna* (Stockholm, 2002).

⁴⁸ Ylva Elvin-Nowak och Heléne Thomsson, *Att göra kön: Om vårt våldsamma behov av att vara kvinnor och män* (Stockholm, 2003).

att jag ser intervjuer med primärkällor som det mest fördelaktiga tillvägagångssättet i den här uppsatsen för att verkligen få reda på hur människor i kvinnorörelsen tänker omkring det som mina frågeställningar berör, och vad de har för åsikter. Beträffande Feministiskt initiativ är dessutom tillgången till tryckt material begränsad av den anledningen att rörelsen är så pass ny. Jag hade kunnat undersöka möjligheten att få ta del av mötesprotokoll och dylikt, men jag har valt att vid sidan av det som framkommer i intervjuerna, i huvudsak använda den information som finns på organisationens egen hemsida på Internet. Vad som karaktäriserar ett reflexivt intervjuarbete och hur jag har använt mig av det beskrivs i avsnitt 1.5.2. Intervjuerna analyseras utifrån ett intersektionalitetsperspektiv.

När jag sökte efter informanter försökte jag i första hand att hitta personer som fanns på rimligt avstånd. Jag hade givetvis kunnat ställa upp olika kriterier för informanterna t.ex. vad gäller ålder, egen objektiv och subjektiv klasstillhörighet, vilken medlemsgrupp de tillhörde/tillhör etc, men då hade det troligtvis tagit längre tid och varit betydligt svårare att hitta lämpliga informanter. Istället koncentrerade jag mig på att finna personer som var geografiskt tillgängliga och som var intresserade av att delta i en intervju. Jag tog kontakt med personerna via e-post och sedan besökte jag informanterna på deras arbetsplats och i något fall i informantens hem. Jag formulerade ett antal frågor och sammanställde ett frågeformulär i förväg. Dessa frågor ställde jag till alla informanter, och ibland ställde jag spontana frågor under intervjuernas gång. Samtliga intervjuer spelades in på band, för att sedan transkriberas, och alla informanter erbjöds att läsa utskriften från sin egen intervju, vilket hälften av dem ville göra. Samtliga informanter är anonymiserade och de namn som förekommer i uppsatsen är följaktligen inte informanternas riktiga namn. Intervjuerna analyseras med utgångspunkt i uppsatsens frågeställningar och i slutet av uppsatsen görs en jämförelse mellan 70-talets kvinnorörelse och Feministiskt initiativ utifrån de fem frågeställningarna.

Angående intervjuerna finns det en väsentlig skillnad mellan informanterna från 70-talets kvinnorörelse och de från Feministiskt initiativ, nämligen att de förra beskriver kvinnorörelsen så som de upplevde den för ett trettiotal år sedan medan de senare talar om hur dagens engagemang i Feministiskt initiativ ser ut. Detta faktum är värt att beakta med tanke på att det svenska samhället ser annorlunda ut nu än vad det gjorde på 70-talet. Det märks inte minst i intervjuerna med 70-talets informanter som talar om 70-talet som en radikal och hoppfull tid. Det finns naturligtvis olika föreningar och organisationer som arbetar för förändring i diverse sammanhang även i våra dagar, men utifrån de intervjuer jag gjort och de

intryck jag får genom media och genom att leva i det svenska samhället är min uppfattning att många av dagens organisationer väljer andra vägar för att framföra sina åsikter än 70-talets aktivister gjorde. 70-talets informanter har sannolikt hunnit reflektera över och kritiskt granska de ståndpunkter de hade under sin medverkan i 70-talets kvinnorörelse. Även om mina intervjufrågor fokuserar på hur dessa informanter tänkte om och upplevde olika saker på 70-talet är det möjligt att de, när de svarade på frågorna, påverkades av intryck de fått och ståndpunkter de antagit senare i livet. Dock är mitt intryck från intervjuerna att 70-talets informanter ansträngde sig för att beskriva situationen så som den såg ut under 70-talet, och vid vissa av mina frågeställningar påpekade de att de inte riktigt kom ihåg hur det hade varit och att det de berättade grundade sig på deras minnen. Det är möjligt att tidens gång och allt informanterna upplevt sedan 70-talet gör att de omedvetet svarade något annorlunda på mina frågor än vad de hade gjort om jag ställt samma frågor för trettio år sedan. Jag tror att den tid som förflutit och upplevelser i livet kan ha en något större betydelse för informanternas svar då det gäller bilden av arbetarkvinnors vardagsliv och den egna erfarenhetens betydelse än då det handlar om mer konkreta sammanhang, t.ex. medlemsgruppernas sammansättning.

När det gäller informanterna från Feministiskt initiativ är problemet snarare det motsatta. Eftersom rörelsen har funnits så kort tid var det ibland svårt för informanterna att svara på mina frågor p.g.a. att de dels ännu inte har lärt känna de övriga medlemmarna i sin grupp så väldigt väl och dels inte har hunnit formulera färdigt sina ståndpunkter ännu. Även när det gäller dessa informanter så upplevde jag att de ansträngde sig för att besvara mina frågor och att de förklarade varför de inte kunde svara på en viss fråga (oftast p.g.a. ovanstående skäl) istället för att hitta på ett svar. Att 70-talets informanter kan plocka fram minnen och beskrivningar från en flera år lång tidsperiod medan informanterna från Feministiskt initiativ endast har varit verksamma i ca ett år är också en stor skillnad mellan de båda informantgrupperna.

Beträffande den här uppsatsen så finns det naturligtvis anledning att fundera över om det är möjligt att jämföra åsikter och verksamhet i två rörelser som verkade/verkar i så olika samhällsklimat, tidsperioder o.s.v. Som jag beskrivit ovan skiljer sig förutsättningarna markant åt på flera olika sätt beroende på om informanten beskriver sin aktiva tid i 70-talets kvinnorörelse eller sitt arbete i Feministiskt initiativ. Jag anser att det mycket väl går att göra en sådan jämförelse under förutsättning att man är medveten om och reflekterar över att den

tid som förflutit mellan de både tidsperioderna och de olika samhällsklimaten har betydelse. Jag återkommer till detta i avsnittet som beskriver reflexiva intervjuer.

Naturligtvis går det inte att dra några generella slutsatser om kvinnorörelsens förhållande till lågavlönade kvinnor och arbetarkvinnor endast utifrån sex intervjuer, men genom att fånga in tankar och åsikter från några individer kan man få en aning om huruvida människor som är aktiva i kvinnorörelsen tycks ha en gemensam linje i frågan eller om meningarna går isär. Fokus för den här uppsatsen ligger framför allt på att undersöka likheter och skillnader mellan 70-talets kvinnorörelse och Feministiskt initiativ när det gäller medlemmarnas tankar om lågavlönade kvinnors/arbetarkvinnors tillvaro beträffande klass och arbete.

1.5.2 Reflexiva intervjuer

Heléne Thomsson, fil dr i psykologi, beskriver i sin bok *Reflexiva intervjuer* vad som kännetecknar en reflexiv intervjustudie.⁴⁹ När man väljer att arbeta reflexivt så innebär det att aktivt tänka på följande: Inget är att betrakta som självklart, man kan ifrågasätta allt och förklara det, för att på nytt ifrågasätta. De tolkningar man själv gör i egenskap av att vara den som genomför studien ska också ifrågasättas. De fenomen man undersöker ska förklaras utifrån det sammanhang där de förekommer. När man gör en tolkning påverkar dessutom ens egna upplevelser och kunskaper tolkningsarbetet. Thomsson menar att den tolkning man gör även påverkas av samhälle, tid, språk, kultur och normer på så sätt att dessa olika aspekter reglerar på vilka sätt man kan tolka ett fenomen, och det är viktigt att ta hänsyn till samtliga aspekter, samt att inte låta någon aspekt få större betydelse än någon annan. Reflexion handlar alltså, enligt Thomsson, om att vara eftertänksam och att fundera över vilken betydelse olika omständigheter kan ha för ett händelseförlopp. Man ska pröva olika tolkningsalternativ mot varandra, och kunskapen finns inte där från början, den skapas under arbetets gång. I en reflexiv studie låter man inte undersökningsmaterialet tala för sig själv, utan den som genomför studien låter idéer och kopplingar till teorier komma allt eftersom när intervjumaterialet studeras, och i egenskap av att vara den som utför studien utgör man samtidigt en del av det studerade materialet.⁵⁰

Centralt inom den reflexiva arbetsmetoden är att vara tydlig och öppen. Detta är viktigt att tänka på när man förklarar sin förförståelse och hur man har gått till väga under arbetet och

⁴⁹ Heléne Thomsson, *Reflexiva intervjuer* (Lund, 2002).

⁵⁰ *Ibid.*, s. 37ff.

analysen.⁵¹ Själva analysarbetet i en reflexiv studie är enligt det tillvägagångssätt som Thomsson redogör för i sin bok mycket omfattande och systematiskt. Det handlar i korthet om att lyssna på bandinspelningarna och göra anteckningar, samt att läsa intervjuutskriften och skriva ner tankar och tolkningar man kommer på. Man plockar ut ett antal nyckelintervjuer som analyseras extra noga för att man ska få en så djup förståelse som möjligt. I nyckelintervjuerna framträder olika pusselbitar genom reflexion, s.k. koder, och dessa är ett bra stöd under analysarbetet. När man har analyserat en intervju så gör man en kort sammanfattning av den, och efter att ha tittat på intervjuerna en och en så kan man börja analysera olika frågor tvärs över intervjuerna. Till sist har man funnit olika teman som framträder i intervjuerna, och då gör man summeringar över dessa teman. Analysarbetet avslutas med att man reflekterar över sina reflektioner, och därefter kan man börja skriva en rapport över det man har kommit fram till i sitt analysarbete. Den här processen beskrivs betydligt mer detaljerat och kan läsas om i Thomssons bok.⁵²

När jag läste om hur ett reflexivt intervjuarbete går till bedömde jag att det av tidsskäl inte skulle bli möjligt att följa tillvägagångssättet till punkt och pricka i en C-uppsats. Då jag ser det som ett spännande arbetssätt vill jag ändå prova på det och därför väljer jag att fokusera på de aspekter av det reflexiva arbetet som handlar om att ifrågasätta, fundera över hur de egna erfarenheterna kan påverka de tolkningar man gör samt påverkan genom tid och samhälle. Däremot kommer jag inte att genomföra en så genomgripande analys som Thomsson föreslår.

1.6 Intersektionalitet

1.6.1 Vad är intersektionalitet?

Johan Fornäs, som är musik-, medie- och kommunikationsvetare, skriver i sin artikel ”Röster som gjorde skillnad. Korsande identifikationer i folkhemmets populärkultur” att intersektionalitet snarare är att betrakta som ett perspektiv än en enskild teori. Intersektionalitet kan ses som ett flertal teoretiska ansatser beträffande relationer mellan olika identitetsordningar.⁵³ Även genusvetaren Nina Lykke talar om intersektionalitet i sin artikel ”Intersektionalitet – ett användbart begrepp för genusforskningen”.⁵⁴ Lykke beskriver intersektionalitet som ett begrepp man använder för att studera hur olika maktasymmetrier i

⁵¹ Ibid., s. 42.

⁵² Ibid., s. 145-163.

⁵³ Johan Fornäs, ”Röster som gjorde skillnad. Korsande identifikationer i folkhemmets populärkultur”, *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 2005:2-3, s. 57.

⁵⁴ Nina Lykke, ”Intersektionalitet – ett användbart begrepp för genusforskningen”, *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 2003:1.

samhället samspelar. Maktasymmetrierna grundar sig på exempelvis genus, klass, yrke, nationalitet m.m.⁵⁵ Det huvudsakliga syftet med att använda intersektionalitetsperspektivet är alltså att studera hur maktasymmetrierna samverkar och därmed konstruerar varandra. I intersektionalitetsperspektivet belyser man maktrelationer.⁵⁶ Paulina de los Reyes, ekonomisk historiker, Irene Molina, kulturgeograf och Diana Mulinari, sociolog, ser intersektionalitetsperspektivet som ett teoretiskt redskap med vars hjälp man kan problematisera olika motsättningar som blir effekten av maktasymmetrierna.⁵⁷ Det var dessa tre forskare som var först med att använda begreppet intersektionalitet i Sverige.⁵⁸

Lykke skriver att intersektionalitetsbegreppet innefattar en politisk vision. Denna vision handlar om ett samhälle där kulturell mångfald hanteras på ett demokratiskt sätt där man innesluter istället för att utesluta. På så sätt kan främlingsrädsla, sexism, homofobi m.m. undvikas.⁵⁹

1.6.2 Tillämpning av intersektionalitet i uppsatsen

Lykke presenterar ett antal principer som hon menar bör ligga till grund för en feministisk intersektionalitetsanalys. Nedan beskriver jag dessa principer samt hur jag förhåller mig till dem i min uppsats.

- En intersektionalitetsanalys har alltid sin grund i att man väljer att koncentrera sig på vissa maktasymmetrier framför andra.
- Det är viktigt att argumentera för varför man ger större betydelse åt vissa maktaxlar i den aktuella studien.
- Förutom genusaxeln måste man även ta hänsyn till andra maktaxlar som är viktiga för den aktuella analysen.
- Den som gör en intersektionalitetsanalys ska på ett konkret sätt reflektera över sina val och bortval av maktaxlar.
- Genom att ställa kritiska frågor till undersökningen utifrån några av de axlar man valt bort kan man komma underfund med nya frågeställningar inom området.

⁵⁵ Ibid., s. 48.

⁵⁶ Ibid., s. 52.

⁵⁷ Paulina de los Reyes, Irene Molina och Diana Mulinari, "Intersektionalitet som teoretisk ram vs mångfaldsperspektivets tomma retorik", *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 2003:3-4, s.161.

⁵⁸ Nina Lykke, "Nya perspektiv på intersektionalitet. Problem och möjligheter", *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 2005:2-3, s. 8.

⁵⁹ Lykke, (2003), s. 52.

- Det är viktigt att inte släppa genuskategoriens analytiska och politiska relevans i ett samhälle som bygger på könsmakt.⁶⁰

Då detta är en C-uppsats kan jag endast ta upp ett begränsat antal kategorier. Jag koncentrerar mig främst på kön, klass, yrke och utbildning. Jag väljer att rikta in mig på dessa kategorier eftersom jag främst är intresserad av hur kvinnorörelsen förhåller sig till kvinnor från arbetarklassen. Klasstillhörigheten har nära samband med både yrke och utbildning. Vid tillfällen då det är relevant och viktigt att även inkludera andra kategorier i analysen gör jag det. Några kategorier som jag tror är både viktiga och intressanta, men som jag ändå valt att inte fokusera på p.g.a. utrymmes- och tidsskäl är etnicitet, sexualitet, nationalitet och handikapp. I avsnitt 2.1 beskrivs den lesbiska rörelsen som en gren av 70-talets kvinnorörelse. Om jag valt att fokusera på kategorin sexualitet så hade det varit rimligt att titta närmare på dessa specifika grupper. Kanske hade jag fått annorlunda svar på mina intervjufrågor om jag talat med någon från denna inriktning av kvinnorörelsen. Jag hade även kunnat undersöka hur exempelvis Grupp 8 såg på olika sexuella inriktningar och huruvida heteronormen hade en stark eller svag ställning inom organisationen. Det hade i så fall troligtvis lett till att jag kommit på nya frågeställningar och infallsvinklar angående kvinnorörelsens syn på arbetarklasskvinnorna. En annan kategori som jag valt att utelämna är den närmiljö en individ lever i, d.v.s. om en person bor på landet eller i en stad. Mina informanternas medlemsgrupper var/är alla verksamma i mindre eller mellanstora städer, vilket indikerar att denna typ av organisationer växte fram i stadsmiljöer.

Jag tror att intersektionalitetsperspektivet kan vara en god hjälp i analysarbetet för att förstå varför informanterna svarar som de gör på mina frågor och för att förstå likheter och skillnader i deras svar. Genom att använda kön och klass som huvudkategorier och se hur de samverkar med i första hand yrke och utbildning hoppas jag hitta om inte tydliga svar så åtminstone några tendenser eller möjliga förklaringar till varför kvinnorörelsen gestaltar sig som den gör och varför medlemmarna har de ståndpunkter de har, dels idag, dels på 70-talet. Intersektionalitetsperspektivet kan framför allt vara ett bra verktyg för att åskådliggöra samspelet mellan i första hand klass och kön.

⁶⁰ Ibid., s. 53.

I min metoddiskussion har jag använt mig av Thomssons bok *Reflexiva intervjuer*.⁶¹ Jag har haft stor nytta av denna bok för att sätta mig in i hur man bör gå tillväga då man arbetar med reflexiva intervjuer. För att beskriva begreppet intersektionalitet har jag använt ett antal tidskriftsartiklar, samtliga hämtade från *Kvinnovetenskaplig tidskrift*. Artiklarna är skrivna av Johan Fornäs, Nina Lykke samt Paulina de los Reyes, Irene Molina och Diana Mulinari.⁶² Till den övervägande delen har jag använt Lykkes artiklar då jag tycker att de definierar och förklarar begreppet intersektionalitet på ett lättförståeligt och tydligt sätt.

⁶¹ Thomsson, (2002).

⁶² Fornäs,

Lykke, (2003).

Lykke, (2005).

de los Reyes, Molina och Mulinari,

2. BAKGRUND

2.1 Presentation av 70-talets kvinnorörelse

Under 1960- och 70-talet startades ett flertal nya politiska organisationer i vårt land utöver dem som fanns sedan tidigare. Kvinnorörelsen var liksom de politiska organisationerna inte något nytt fenomen, men både vad det gäller de politiska organisationerna och kvinnorörelsen antog de ett nytt sätt att arbeta och den ideologiska inriktningen drog kraftigt åt vänster. Typiska inslag i verksamheten var demonstrationer, aktioner och tidskriftsförsäljning på allmänna platser. Här följer en kort beskrivning av tre olika kvinnoorganisationer som växte fram i samband med den ”nya” kvinnorörelsen.⁶³

Grupp 8: Detta var den främsta kvinnoorganisationen i Sverige. Gruppen bildades 1968 av åtta kvinnor. Nya medlemmar tillkom i snabb takt och lokalgrupper bildades på olika håll i Sverige. Man utövade sin verksamhet i en platt organisation och lokalgrupperna arbetade självständigt. Man höll stormöten där olika beslut togs. Grupp 8 gav ut en tidskrift, *Kvinnobulletinen*. Denna kvinnoorganisation kämpade t.ex. för rätten till arbete, likalön, daghem för alla barn och fri abort. Medlemmarna försökte dessutom motverka pornografin.⁶⁴

Arbetets kvinnor: Inom Grupp 8 uppstod ideologiska meningsskiljaktigheter, och 1973 menade en del av medlemmarna att klasskampen kommit i skymundan. De lämnade Grupp 8 och startade Arbetets kvinnor, som ansåg att kvinnokampen och klasskampen skulle gå hand i hand. En annan viktig fråga för Arbetets kvinnor var moderskapet. Arbetets kvinnor gav ut tidskriften *Rödhättan*.⁶⁵

Den lesbiska rörelsen: Den lesbiska rörelsen utgjorde delvis en specifik gren av kvinnorörelsen. I Stockholm startade Lesbisk front år 1973. Gruppen tog senare namnet Lesbiska feminister. Den lesbiska rörelsen hjälpte till att uppmärksamma en grupp som tidigare inte varit synlig.⁶⁶

2.1.1 Grupp 8

Eftersom Grupp 8 var den främsta kvinnoorganisationen i Sverige och två av mina tre 70-talsinformanter var medlemmar i Grupp 8 väljer jag att beskriva Grupp 8:s idéer och åsikter

⁶³ <https://intra.ub.gu.se/systerskap/org.html> (hämtat 20051012).

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ Ibid.

något mer detaljerat än den övriga kvinnorörelsen. För att göra detta tar jag hjälp av Isakssons text ”Bakom slagorden. Om Grupp 8”.⁶⁷ Grupp 8 strävade efter att kvinnor skulle bli självständiga och politiskt aktiva. Kvinnorna var tvungna att själva försöka förändra sina liv.⁶⁸ Isaksson tar upp det välkända slagordet ”Det personliga är politiskt”, vars syfte var att göra människor uppmärksamma på det strukturella kvinnoförtrycket istället för att bara koncentrera sig på kvinnan som en enskild individ. Isaksson påpekar att detta slagord började användas av Grupp 8 först under andra halvan av 70-talet. Dock var innebörden i detta slagord en komponent i Grupp 8 redan tidigare menar Isaksson, då gruppens krav på daghem och fri abort hade sin grund i medlemmarnas egna erfarenheter. Maktförhållandet mellan kvinnor och män och problem som hade samband med reproduktionen uppmärksammades. Trots detta kan man inte hävda att ”det personliga är politiskt” är den mest kännetecknande parollen för Grupp 8. Vill man beskriva Grupp 8:s feminism är det lämpligare att använda slagordet ”Ingen klasskamp utan kvinnokamp, ingen kvinnokamp utan klasskamp” tror Isaksson.⁶⁹

I *Kvinnobulletinen* beskrivs ett handlingsprogram som var gemensamt för samtliga Grupp 8-grupper i Sverige. I detta handlingsprogram tar Grupp 8 upp sådant som att kvinnor behöver ha ett arbete med en lön de kan försörja sig på, annars uppnår de inte frigörelsen. Man säger nej till vårdnadsbidrag, vill ha sex timmars arbetsdag för alla, men med åtta timmars lön, samt daghem och fritidshem för alla barn, utan avgift. Dessutom ville Grupp 8 lagstifta mot könsdiskriminerande reklam och man ansåg att misshandlade och våldtagna kvinnor skulle ha rätt att få stöd. Handlingsprogrammet finns att läsa i sin helhet i *Kvinnobulletinen*.⁷⁰

2.2 Presentation av Feministiskt initiativ

Feministiskt initiativ (Fi), bildades i början av april 2005. Gudrun Schyman, som tidigare var partiledare för Vänsterpartiet, är ett av Feministiskt initiativs ansikten gentemot allmänheten. 1700 personer är medlemmar i Feministiskt initiativ (hösten 2005).⁷¹ På Feministiskt initiativs hemsida kan man läsa att Feministiskt initiativ prioriterar feministiska frågor, och medlemmarna kommer från skilda kulturer, de har olika politiska erfarenheter och olika sexuell läggning. Det som är gemensamt för dem alla är insikten om att kvinnor underordnas

⁶⁷ Isaksson.

⁶⁸ Ibid., s. 177.

⁶⁹ Ibid., s. 179ff.

⁷⁰ ”Grupp 8:s nya handlingsprogram”, *Kvinnobulletinen* 1976:4, s. 4f.

⁷¹ <http://svt.se/svt/jsp/Crosslink.jsp?d=6107&a=437103&printerfriendly=true> (hämtat 20051021).

män och att man vill ändra på det. Inom Feministiskt initiativ tror man inte att alla kvinnor kan komma överens om precis allt. Alla har inte samma intressen och möjligheter. Vilken plats man har i samhället är beroende av ens ekonomi, vilken klass man tillhör, vad man har för utbildning, vilken hudfärg man har o.s.v. Alla kvinnor utsätts dock för maktstrukturen som gör att de hamnar i en underordnad position gentemot män, menar Feministiskt initiativ.⁷²

Feministiskt initiativ skriver på hemsidan att en feministisk politik strävar efter ett samhälle där samtliga individer kan utveckla hela sin kapacitet i ett jämlikt samspel med andra människor. Kön, ålder, sexualitet m.m. ska inte ha någon betydelse. För att uppnå detta är det viktigt att motarbeta sexism och orättvisor som grundar sig på könstillhörighet. Feministiskt initiativ menar att det svenska samhället på ett systematiskt sätt placerar kvinnor i en underordnad position genom att överordna män, även om män och kvinnor är formellt jämställda i Sverige. Detta vill Feministiskt initiativ ändra på. Inom feminismen utgår man ifrån att alla människor är olika, och det finns skillnader både inom och mellan grupper. Feministiskt initiativ ser positivt på mångfald och att vara annorlunda betyder absolut inte att man är sämre än andra. Kvinnors erfarenheter av livet, det kan handla om yrkesliv eller sexualitet, är en grund för att i feministisk anda göra politik av det som är privat. Det centrala i Feministiskt initiativs arbete är att åstadkomma en rättvisare fördelning av makt och privilegier mellan män och kvinnor. Feministiskt initiativ menar att Sveriges jämställdhetspolitik inte har tagit hänsyn till att könsordningen är sammanvävd med andra typer av maktstrukturer. Man hävdar även att den jämställdhetspolitik som förts i Sverige inte till fullo har lyckats med att utgöra ett alternativ till könsmaktsordningen.⁷³

Feministiskt initiativ har ett antal områden som de anser är viktiga att arbeta med. Dessa områden är följande:

- A. Politikens organisering
- B. Kroppslig integritet, sexualitet
- C. Arbete, familj och socialförsäkringar
- D. Bostäder, trafik, samhällsbyggnad och miljö
- E. Vård, medicin och medicinsk forskning
- F. Utbildning och forskning

⁷² <http://www.feministisktinitiativ.se/faq.php> (hämtat 20051013).

⁷³ <http://www.feministisktinitiativ.se/artiklar.php?show=74> (hämtat 20051013).

G. Antirasism, bistånd, migration och säkerhetspolitik⁷⁴

I sitt arbete utgår Feministiskt initiativ från en internationell solidaritet och antimilitarism, och man accepterar inte beslut som innebär att några kvinnor uppnår jämställdhet på andra kvinnors bekostnad. Alla kvinnor, inte bara några, ska frigöras.⁷⁵ Feministiskt initiativ vill att jämställdhetspolitiken ska få en egen minister som uteslutande ägnar sig åt jämställdhetspolitik och inte samtidigt har ansvar för ytterligare områden. Man vill också att jämställdhetsområdet ska ha ett eget departement med sakkunniga, och att en särskild myndighet ska inrättas som utifrån ett könsmaktsperspektiv arbetar mot könsdiskriminering inom alla samhällsområden. Myndigheten ska också t.ex. skapa ny kunskap och sprida den samt granska andra myndigheter. Feministiskt initiativ efterlyser även ett jämställdhetsutskott i riksdagen, där det politiska samtalet om jämställdhet skulle kunna äga rum. För att politiker och väljare ska komma närmare varandra vill Feministiskt initiativ att politiker ska göra arbetspraktik. Praktiken ska omfatta både traditionella mans- och kvinnoyrken, samt betalt och obetalt arbete. Feministiskt initiativ vill dessutom se mer resurser till JämO.⁷⁶

Uppsatsens bakgrundskapitel bygger, när det gäller 70-talets kvinnorörelse, på Isakssons text,⁷⁷ en internetsida angående en vandringsutställning om den svenska kvinnorörelsen,⁷⁸ samt ”Grupp 8:s nya handlingsprogram” i *Kvinnobulletinen*.⁷⁹ För att få information om Feministiskt initiativ har jag huvudsakligen använt organisationens hemsida.

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ <http://www.feministisktinitiativ.se/plattform.php> (hämtat 20051101).

⁷⁶ <http://www.feministisktinitiativ.se/artiklar.php?show=70> (hämtat 20051021).

⁷⁷ Isaksson.

⁷⁸ <https://intra.ub.gu.se/systerskap/org.html> (hämtat 20051012).

⁷⁹ ”Grupp 8:s nya handlingsprogram”.

3. ANALYS

I detta kapitel redogör jag för mina informanterns åsikter och tankar beträffande uppsatsens frågeställningar. Varje frågeställning behandlas i ett eget avsnitt, och i slutet av varje avsnitt finns en sammanfattning av de mest framträdande tendenserna i avsnittet samt en analys. I samtliga avsnitt beskriver jag utsagorna från 70-talsinformanterna och Feministiskt initiativs informanter var för sig.

3.1 Medlemssammansättningen i informanternas medlemsgrupper sett utifrån klasstillhörighet, utbildningsbakgrund och yrkestillhörighet

70-talets kvinnorörelse: Jag bad mina informanter att beskriva sina egna medlemsgrupper utifrån utbildningsbakgrund och yrkestillhörighet. Cecilia ser tillbaka på sin tid i Grupp 8 och minns att det var ganska många av medlemmarna som arbetade som lärare, t.ex. lågstadielärare och teckningslärare.⁸⁰ Hon tror att de kvinnor som var med i hennes grupp tillhörde den första generationen kvinnor som i större utsträckning sökte sig till högskolan för att utbilda sig, och förmodligen kom de från lägre medelklass och troligtvis några från arbetarklassen också, men de valde att studera. Däremot fanns det inga fabriksarbeterskor i Cecilias medlemsgrupp. I gruppen var klass ett vanligt samtalsämne, och det faktum att det inte fanns några arbetarklasskvinnor med i Grupp 8 var enligt Cecilia en välkänd sanning, och man pratade om det i gruppen och betraktade det som ett problem. Grupp 8 ifrågasattes ofta berättar Cecilia, bl.a. just av den anledningen att medlemmarna utgjordes av medelklasskvinnor som tyckte sig veta saker om arbetarklasskvinnor trots att dessa inte ens var delaktiga i rörelsen. Jag frågar Cecilia om detta kan vara en anledning till att arbetarkvinnorna inte gick med i Grupp 8, att de kan ha känt att här fanns människor som trodde sig veta allt om deras liv. Cecilia tror snarare att det handlade om att känna sig främmande inför kvinnorörelsens sätt att tänka. Självklart kan arbetarklasskvinnorna vara upprörda över löneskillnader och dåliga arbetsförhållanden, men just upproret mot mannen tror hon kan upplevas som lite främmande från arbetarkvinnornas sida, och säger om orsaken till detta: ”Sedan vad det beror på om det är, ja jag tror inte det ligger i arbetarrörelsen faktiskt.”⁸¹ Cecilia ser alltså inte kvinnans uppror mot mannen som något centralt inom arbetarrörelsen. Hon beskriver kritiken angående arbetarkvinnornas frånvaro i Grupp 8 på följande vis:

⁸⁰ Intervju med Cecilia 051205.

⁸¹ Ibid.

[...] men det jag kan säga är ju att Grupp 8 kritiserades ju hela tiden för att det inte fanns arbetarkvinnor med [...] det återkom ju ständigt, och jag skulle tro att Feministiskt initiativ kommer att råka ut för samma sak. Och... då är frågan vad är arbetarklasskvinna? [...] man hade någon bild, någon idealbild, det hade väl alla vänsterrörelser av att man skulle nå dom som inte var med, alltså de som satt hemma och var maktlösa och hade dålig ekonomi och så. Och dom kom ju aldrig.⁸²

Vi pratar också om att det språk som användes inom Grupp 8 kan ha känts obekvämt för de arbetarkvinnor som inte kom till rörelsen, och Cecilia tar även upp att man läste mycket och hade studiecirkel i Grupp 8. Texterna var säkert inte så lätta, menar Cecilia, och man var emellanåt tvungen att stå ut med att läsa en marxistisk bok som kunde vara både torr och tråkig. Cecilia tror att det kan ha varit så att det var individer som tyckte mycket om att läsa och studera som gick med i rörelsen, utan någon koppling till vilken bakgrund de hade. En viss portion av självförtroende kunde nog behövas också, och det har kanske inte arbetarkvinnorna, eller så kanske de har det, funderar Cecilia, men hon understryker att det bara är spekulationer och hänvisar till berättelser om människor som gjort klassresor och deras upplevelser av att känna sig främmande i medelklassen och på universitetet, och hon säger att det borde ha betydelse.

Cecilia betonar att det viktiga var att man verkligen var aktiv som medlem i Grupp 8. De som inte var intresserade av att arbeta så mycket som krävdes lämnade nog gruppen, säger hon. Det var absolut nödvändigt att man kunde ha förtroende för varandra på så sätt att man visste att de andra alltid ställde upp när gruppen skulle samlas för att göra något. Cecilia berättar att hon och de övriga i gruppen blev väldigt glada när det dök upp nya personer som ville bli medlemmar, och hon säger så här om hur det gick till när nya kvinnor anslöt till gruppen: ”Sedan har man ju olika personligheter, och som sagt, en del blir snabbt integrerade och tar stort ansvar och andra kanske är mera avvaktande, men att det skulle ha någon speciell betydelse varifrån man kom det kan inte jag minnas.”⁸³ Under intervjun med Cecilia framkommer det att arbetarklassens kvinnor inte var representerade i medlemsgruppen, och när Cecilia funderar omkring vad det kan bero på säger hon så här:

Alltså på ett sätt skulle man ju studera arbetarklassens kvinnor och deras inställning till politiskt arbete för den... Alltså det är ofta man ser dem som objekt, några andra ska göra något för *dom*, och *dom*, problemet är att *dom* är inte med. Alltså man ser *dom* nästan inte som subjekt *dom*

⁸² Ibid.

⁸³ Ibid.

kvinnor vi pratar om nu. Och varför dom inte gick med i Grupp 8 och delade ut flygblad... [...] och varför dom inte kom på mötena, varför de inte var intresserade, ja det är svårt och säga.⁸⁴

Enligt Cecilia så försökte man verkligen att nå de kvinnor som inte var medlemmar t.ex. genom att dela ut flygblad, men responsen uteblev. Cecilia menar att det inte fanns något motstånd från Grupp 8:s sida, och säger att hade arbetarkvinnorna kommit till gruppen så hade de hyllats. För att riktigt hitta orsaken till arbetarkvinnornas frånvaro i 70-talets kvinnorörelse tror Cecilia att man måste gå in i dessa kvinnors kultur.

Anna tror att de flesta i hennes medlemsgrupp hade någon form av utbildning, och hon nämner yrken som förskollärare och bibliotekarie, och menar att det troligtvis var fler kvinnor som hade utbildning än som inte hade det.⁸⁵ Anna tar liksom Cecilia upp det faktum att det blev allt vanligare att kvinnor valde att utbilda sig. Anna beskriver sin grupp som aktiv, man sålde *Kvinnobulletinen* och anordnade offentliga möten. Arbetsgruppen bestod av 10-12 medlemmar, men vid offentliga tillställningar kom folk som sympatiserade med kvinnorörelsens åsikter men som inte ville vara med i det aktiva arbetet.

Karin minns inte så väldigt väl vad medlemmarna i hennes grupp arbetade med, men hon säger att flera arbetade på bibliotek och några var lärare, däremot fanns det inga industriarbetare i gruppen.⁸⁶ Jag frågar Karin hur hon tänker sig att en idealbild av en medlemsgrupp skulle ha sett ut, och hon tycker att den grupp som hon själv var med i var en väldigt bra grupp. Några personer i gruppen hade Karin mycket kontakt med och de pratade ofta om sina personliga förhållanden. Hon beskriver att de inte pratade särskilt mycket om förhållandet mellan kapitalister och arbetare, utan samtalen handlade mer om vem som diskade, vem som skulle ta hand om barnen och lämna dem på dagis m.m. De personer som Karin blev god vän med hade väldigt olika bakgrunder, men Karin upplevde inte att det hade någon större betydelse. När vi pratar om hur det kan komma sig att det inte fanns några industriarbetare eller vårdbiträden med i Karins grupp så säger hon att de kanske valde att vara med i socialdemokratiska kvinnoförbundet istället för Grupp 8, och hon tror snarare att det kan bero på ålder än utbildning. I Grupp 8 fanns inga äldre kvinnor, de var med i socialdemokratiska kvinnoförbundet. Karin säger också, beträffande sin egen medlemsgrupp, att det allra vanligaste var att medlemmarna var heterosexuella, hade småbarn och var ca 30 år gamla. När det gäller Karins egen grupp så tror hon att medlemmarna var socialdemokrater

⁸⁴ Ibid.

⁸⁵ Intervju med Anna 051117.

⁸⁶ Intervju med Karin 051219.

eller vänsterpartister, däremot tror hon inte att det var någon som tillhörde någon av de politiska grupperingarna som befann sig långt ut på vänsterkanten, och Karin menar att hennes grupp nog var lite annorlunda på det viset. I Stockholm och de gamla universitetsstäderna fanns det många fler politiska fraktioner tror hon.

Feministiskt initiativ: Andreas, som är medlem i Feministiskt initiativ ger en bild av en väldigt blandad grupp.⁸⁷ Han berättar att det finns någon i gruppen som har doktorerat och att det även finns ett antal som är studenter. Flera stycken arbetar inom vårdsektorn. Enligt Andreas består hälften av medlemmarna av personer som återfinns i traditionella arbetaryrken, och de har alltid varit intresserade av politik. I princip alla medlemmar i Andreas grupp var politiskt engagerade redan innan de gick med i Feministiskt initiativ, och de kommer från miljöpartiet, vänsterpartiet och folkpartiet. När jag frågar Andreas hur han föreställer sig att en idealbild av en medlemsgrupp ser ut, så säger han bl.a. att de som ska vara gruppens ansikte ut mot allmänheten behöver vara sådana personer som folk gärna lyssnar på, och han säger också: ”Personer som är väldigt intelligenta och som har fantastiska analyser men som inte når människor, dom behövs kanske, fast dom som man ska nå allmänheten med dom kan inte vara sådana.”⁸⁸ Emma menar att den ideala medlemsgruppen är en grupp med så många olika individer som möjligt, så att gruppen överensstämmer med hur samhället i stort ser ut.⁸⁹ Hon vill se personer från olika klasser, unga och gamla, studenter och yrkesarbetande, och hon ser män, och inte bara kvinnor, som självklara deltagare i Feministiskt initiativ. Marie menar att det är viktigt att medlemmarna har ett gemensamt intresse och att de är nyfikna och vill arbeta.⁹⁰

Sammanfattning och analys: När det gäller 70-talets kvinnorörelse är det tydligt att medlemmarna, enligt mina informanter, till stor del utgjordes av kvinnor som hade gjort valet att utbilda sig, t.ex. till lärare av olika slag. Medlemmarna kunde mycket väl ha en arbetarklassbakgrund, men som vuxna tog de beslutet att studera. I förhållande till Therborns klassificering av arbetarklassen blir det tydligt att de kvinnor som deltog i 70-talets kvinnorörelse inte tillhörde arbetarklassen, även om de kunde ha sin bakgrund där. I och med detta var det sannolikt så att vissa medlemmar hade sin objektiva klasstillhörighet i medelklassen, men den subjektiva tillhörigheten i arbetarklassen.

⁸⁷ Intervju med Andreas 051116.

⁸⁸ Ibid.

⁸⁹ Intervju med Emma 051122.

⁹⁰ Intervju med Marie 051127.

Cecilia belyser att i Grupp 8 var inte arbetarklasskvinnorna representerade, och i hennes medlemsgrupp såg man det som ett problem. Cecilia tror inte att upproret mot mannen har någon framträdande plats i arbetarrörelsen, och hon berättar också att Grupp 8 verkligen försökte att nå ut till arbetarkvinnorna, men man lyckades inte få dem intresserade. Här finns en koppling till den iakttagelse Skeggs gör att arbetarkvinnor inte känner igen den bild av patriarkatet som feminismen ger.⁹¹ I sin bok *Att bli respektabel: Konstruktioner av klass och kön* återger Skeggs en del av en intervju hon gjort med en av sina informanter. Kvinnan i fråga hänvisar till män i sin närhet och menar att de saknar framtid, de har inget arbete och mår inte bra. Denna kvinna menar att feministerna inte vet vad de talar om. En annan av Skeggs informanter säger att det är fler kvinnor än män som får arbete, och menar därför att det är kvinnorna som har kontrollen och inte männen.⁹² Angående Cecilias fundering om arbetarkvinnor och upproret mot mannen som inte blir av, kan det utifrån ett intersektionalitetsperspektiv vara intressant att belysa att Cecilia känner sig samhörig med medelklassen och har en medelklassbakgrund. Om man t.ex. ser på lönefrågan är skillnaden mellan män och kvinnor betydligt större inom medelklassen än arbetarklassen. Vid en jämförelse mellan en kvinnlig företagsekonom och en manlig så är löneskillnaden dem emellan betydligt större (ca 28000kr/månad respektive ca 36000kr/månad) än skillnaden mellan en kvinnlig och manlig vård- och omsorgsarbetare (ca 17200kr/månad respektive 17700kr/månad).⁹³ Den kvinnliga företagsekonomien har endast sin manliga kollegas lönenivå att sträva efter, medan den kvinnliga vård- och omsorgsarbetaren inte bara vill få samma lön som männen inom vården, utan komma närmare medelklassens lönenivåer, vilket arbetarmännen rimligen också vill. Då är det mer logiskt att göra gemensam sak med arbetarmännen än med medelklasskvinnorna. För en kvinna som Cecilia som själv tillhör medelklassen tycks mannen vara den huvudsakliga motståndaren. Klass får här en avgörande betydelse för om en kvinna väljer att samarbeta endast med andra kvinnor eller med kvinnor och män.

Att tycka mycket om att läsa och studera var nog en ofta förekommande egenskap hos Grupp 8:s medlemmar, tror Cecilia. Hon föreslår att man ska studera arbetarkvinnornas kultur för att komma underfund med varför dessa kvinnor inte gick med i rörelsen. I detta sammanhang blir det tydligt att utbildning kan ha en stor betydelse. Cecilia beskriver att medlemmarna i hennes

⁹¹ Skeggs, s. 243.

⁹² Ibid.

⁹³ SCB, *På tal om kvinnor och män: Lathund om jämställdhet 2004* (2004), s. 67.

grupp hade sökt sig till högskolan för att studera. Hon berättar om studiecirklar och litteratur i Grupp 8 som kunde vara ganska komplicerad. Är man van vid utbildning och att läsa facklitteratur vilket var fallet för Cecilia och hennes vänner i gruppen kan verksamheten i Grupp 8 säkert upplevas som en spännande utmaning, men för den som inte är van vid det framstår det kanske snarare som ett projekt som skapar osäkerhet och rädsla. Den kultur som rådde i medlemsgruppen, d.v.s. en kultur präglad av läsande och studier, stämde väl överens med de aktuella medlemmarnas intressen och erfarenheter. Således finns anledning att söka förklaringen till arbetarkvinnornas frånvaro inte bara i deras egen kultur, utan också i Grupp 8:s kultur, som förutsatte intresse och förmåga att handskas med tämligen komplicerad litteratur.

Karin beskriver att de medlemmar i hennes medlemsgrupp som hon blev vän med kom från skiftande bakgrunder och hon menar att det inte hade någon avgörande betydelse. Hon pekar på att ålder troligtvis hade större betydelse än utbildning när man beslutade sig för att gå med i Grupp 8, där de flesta var i 30-årsåldern. Detta att det stora flertalet inom Grupp 8 var ca 30 år kan ha samband med att det var just dessa kvinnor som hade fått möjlighet att utbilda sig, medan många äldre kvinnor inte hade det, och därför kanske inte kände att Grupp 8 var en plats för dem då läsandet spelade en inte obetydlig roll i rörelsen. Således kan även ålder finnas med som en betydelsefull kategori i kombination med sociala möjligheter, i detta fall utbildningsmöjligheter, när människor väljer vilka sammanhang de vill vara delaktiga i.

I Feministiskt initiativ ser bilden annorlunda ut enligt informanternas berättelser. Andreas beskriver sin grupp som blandad, och hälften av medlemmarna arbetar med något traditionellt arbetaryrke. Att arbeta inom vården tillhör inte ovanligheterna i Andreas medlemsgrupp. Emma tycker att det är viktigt att många olika individer finns representerade i gruppen. Som tidigare beskrivits i avsnitt 2.2 menar Feministiskt initiativ att kvinnor oavsett klasstillhörighet och andra faktorer är underordnade män.⁹⁴ Feministiskt initiativ är en bred politisk rörelse, medveten om att människor är olika i en rad avseenden, och mångfald ses som något bra.⁹⁵ Om man ser på Andreas grupp som består av individer från olika klasser skulle man kunna tolka det som att det är den positiva inställningen till mångfald som gör att gruppen ser ut som den gör. Dock ger intersektionalitetsperspektivet anledning att undersöka

⁹⁴ <http://www.feministisktinitiativ.se/faq.php> (hämtat 20051013).

⁹⁵ Ibid.,

<http://www.feministisktinitiativ.se/artiklar.php?show=74> (hämtat 20051013).

politisk erfarenhet som en samspelande kategori då i stort sett alla i gruppen har erfarenhet av politiskt arbete sedan tidigare. Kanske finns det ytterligare personer som gärna skulle vilja delta i gruppen, men som väljer att inte göra det p.g.a. att de känner sig underlägsna med anledning av sin klasstillhörighet, och dessutom känner att de inte har någon kunskap om politiskt arbete med sig i bagaget som annars skulle ha gjort att de vågat ta steget in i gruppen. I detta fall kan man se kunskap om politiskt arbete som en av flera samverkande faktorer som avgör vem som är med och vem som står utanför.

Utifrån mina informanters erfarenheter är det tydligt att i 70-talets kvinnorörelse var det väldigt viktigt att involvera arbetarkvinnorna i rörelsen, men trots ansträngningar lyckades man inte locka dem till sig. I Feministiskt initiativ tycks det inte finnas något ideologiskt fokus på någon specifik samhällsklass och medlemmarna beskrivs som skiftande vad gäller klasstillhörighet. Här finns individer i arbetaryrken med i gruppens verksamhet, till skillnad från 70-talets kvinnorörelse där de saknades enligt mina intervjuer.

3.2 Arbetsuppgifternas fördelning i medlemsgrupperna

70-talets kvinnorörelse: Jag vill veta hur fördelningen av arbetsuppgifter ser ut i medlemsgrupperna. Finns det något synligt mönster där utbildning och yrke har betydelse för vilka uppgifter man arbetar med i gruppen, eller är det snarare intresset som styr? Cecilia minns att medlemskapet i basgrupperna var mycket aktivt, men hon kan inte se att det fanns något mönster som hade samband med de olika medlemmarnas sociala bakgrund. Det var helt enkelt så att det som skulle göras det skulle göras, och det fanns inte någon ledare och man fick inga bidrag, så alltsammans byggde på medlemmarnas egna, frivilliga engagemang. Cecilia menar att var man med i rörelsen så fick man lov att arbeta på de villkor som fanns. Anna berättar att i hennes grupp var det viktigt att arbeta *tillsammans*. Det fanns ingen styrelse eller någon ordförande, utan man hade stormöten istället. Man träffades och bestämde hur olika saker skulle göras och så delade man upp arbetsuppgifterna. Anna kan inte se att det fanns något mönster i hennes grupp där de olika individernas bakgrund hade samband med vilka arbetsuppgifter de hade, men hon säger att det möjligen hade kunnat bli så om gruppen hade varit större. Då hade det bildats arbetsgrupper tror Anna, som hade haft ansvar för och arbetat med olika saker. Man ville få bort hierarkiska strukturer och låta alla göra sin röst hörd, men Anna säger också att det troligtvis fanns skillnader i hur dominerande olika personer i gruppen var.

Karin berättar att i hennes grupp så turades medlemmarna om att utföra olika uppgifter, och man fick även själv säga vad man ville arbeta med, men Karin tror att de gjorde ungefär samma saker allesammans. Det fanns inget samband mellan individernas bakgrund och de arbetsuppgifter de hade tror Karin, och hon tycker att det fungerade väldigt bra i hennes medlemsgrupp. Däremot tror Karin att när gruppen närmade sig slutet av sin aktiva tid tyckte nog nya medlemmar som kom in i den att de som hade arbetat länge hade en tendens att tycka sig veta hur man skulle gå till väga med saker och ting, medan de nya hade velat pröva nya sätt. Karin understryker att detta inte hade med klass att göra, utan snarare om man hade varit med i gruppen lång eller kort tid.

Feministiskt initiativ: Andreas beskriver talespersonerna för den Fi-grupp han tillhör, och konstaterar att det handlar om två akademiker och ytterligare en person som han inte riktigt kan karaktärisera, men han tror inte att personen i fråga själv identifierar sig som akademiker. Jag frågar Andreas vad det kan bero på att vissa personer får vissa uppgifter, och han tror att beträffande talespersoner så är det människor som har en vana att formulera sig och som folk lyssnar på. Andreas nämner en person som tidigare har varit talesperson för gruppen, en person som var van vid politiska situationer, och Andreas menar att det troligtvis var det som avgjorde att just den personen fick uppgiften att vara talesperson. Andreas framhåller även att det finns arbetsuppgifter som inte är så synliga, men som är helt nödvändiga för att gruppens verksamhet ska kunna fungera. Som exempel nämner han den person som har hand om anteckningarna efter gruppens möten. Det är en sjuksköterska och Andreas hävdar att hon är bra på att strukturera och han gissar att hon är van vid att hjälpa till där behov finns. Marie beskriver att de som är studenter de arbetar med student-Fi, och den person som har hand om mediebevakningen är väldigt akademisk.

Sammanfattning och analys: Samtliga informanter från 70-talets kvinnorörelse säger att det inte fanns något mönster i deras medlemsgrupper där medlemmarnas bakgrund avspeglades i de arbetsuppgifter de utförde. Det tycks ha varit viktigt att alla hjälpte till i arbetet och att alla fick vara med och bestämma om gruppens verksamhet. Som beskrivits i avsnitt 2.1 tycks det ha varit ett typiskt drag hos 70-talets kvinnorörelse att i demokratisk anda låta alla vara med och bestämma genom en platt organisation och stormöten.⁹⁶ Att mina 70-talsinformanter inte kunde se något samband mellan individers bakgrund och de uppgifter de utförde i

⁹⁶ <https://intra.ub.gu.se/systemskap/org.html> (hämtat 20051012).

medlemsgruppen kan delvis bero på att man aktivt gick in för att verkligen inkludera alla i arbetet och att arbetet byggde på frivilligt engagemang där man fick hugga i där det behövdes. Att gruppmedlemmarna inte upplevde att de olika individernas bakgrund hade samband med deras arbetsuppgifter kan även kopplas till det faktum att medlemmarnas aktuella situationer var tämligen likartade, t.ex. beträffande utbildningsnivå.

I Feministiskt initiativ är uppgifterna betydligt mer uppdelade på olika individer och det är tydligt att medlemmarnas erfarenheter och kunskaper har betydelse för vilka uppgifter de arbetar med. Andreas beskriver att två av tre talespersoner i hans grupp är akademiker, och han belyser vikten av att kunna formulera sig och få människor att lyssna till det man säger. Thomsson beskriver att då individer med olika klasstillhörighet möts uppträder de inte på ett likartat sätt. Det finns mönster som ger företräde åt personer från högre klasser att definiera problem och vad som är sant, de har rätt att tala och avgöra vad som är viktigt.⁹⁷ Det faktum att två av tre talespersoner är akademiker i Andreas grupp kan kopplas till Thomssons resonemang om vem som har rätt att tala o.s.v. Marie berättar om studenter som är engagerade i student-Fi och att mediebevakningen sköts av en akademiker. Utifrån intersektionalitetsperspektivet framstår graden av utbildning som betydande för vem som ansvarar för vad. Utåtriktade arbetsuppgifter tycks i större utsträckning skötas av välutbildade personer än dem som har lägre utbildning. I detta sammanhang är det intressant att belysa att trots att arbetarklassen är väl representerad i medlemsgruppen till antalet tycks ändå klasstillhörigheten styra dem bort från vissa arbetsuppgifter. Detta kan tolkas som att där skillnader finns förstärks de i viss mån och bevaras. Naturligtvis kan också var och ens enskilda situation ha betydelse för hur mycket tid han eller hon kan avsätta för arbetet i gruppen. Om man arbetar inom vården med oregelbundna arbetstider är det kanske svårare att delta på alla möten än för någon som arbetar vanlig dagtid. Jag utgår ifrån att uppgiften att vara talesperson förutsätter att man kan delta på möten och hålla sig uppdaterad, och då blir det svårt för t.ex. ett vårdbiträde att ta på sig den uppgiften.

3.3 Medlemmarnas bild av lågavlönade kvinnors och arbetarklasskvinnors vardagsliv

70-talets kvinnorörelse: När jag ber Anna att beskriva hur hon upplevde en arbetarkvinnas liv under 70-talet så talar hon om kvinnor som arbetar på industrier med monteringsarbeten och kvinnor som städar. Anna berättar även att när hon själv var liten kunde kvinnor som var

⁹⁷ Thomsson, "Skillnader – mellan henne och honom, oss och alla andra", (2003), s.72.

hemma med sina barn, det fanns inte daghem på den tiden, arbeta i hemmet med att sy åt andra människor. Angående vad man som kvinna kan uppleva som problem i livet, så tror Anna att det är kopplat till ens livssituation, t.ex. vilket yrke man har. Som exempel säger hon att det är betydligt svårare om man är ensamstående mamma, har dålig ekonomi och saknar utbildning än om man har en gedigen utbildning och en bra position. Dessa skillnader finns och de kan inte tänkas bort menar Anna. I Annas medlemsgrupp var klass ett stort samtalsämne, och det kunde vara både på ett allmänt plan och mer personligt. Klassmedvetenheten var mycket påtaglig under den här tiden menar Anna, men i kvinnorörelsen såg man även att det fanns en del fenomen som drabbade kvinnor, oavsett deras klasstillhörighet. Som exempel nämner Anna daghemsfrågan, rätten till fri abort, lika lön, sexuella trakasserier och våldtäkt. Dessa frågor berörde samtliga kvinnor, och Anna förklarar att det var en anledning till att man slöt sig samman och arbetade i en kvinnogrupp istället för att bara arbeta i ett politiskt parti.

När Cecilia beskriver sin bild av en lågavlönad kvinnas liv så säger hon att man självklart förstod att om man har en dålig ekonomi så har man det besvärligt. Så var det både då och nu, menar hon. Cecilia belyser att det till stor del var för de som hade en sämre livssituation som rörelsen fanns, inte bara Grupp 8 utan en rad vänsterrörelser. Alla dessa rörelser fokuserade på att förbättra för dem som inte hade det bra, säger Cecilia, och solidaritet var ett viktigt ord. Man får dock inte glömma att Grupp 8 var en kvinnorörelse, menar Cecilia, en socialistisk kvinnorörelse där man eftersträvade solidaritet och jämställdhet. Cecilia beskriver 70-talet på följande sätt:

Alltså den här tiden var ju lite av arbetarklassens hjältar. Det var ju mycket sånger, det var mycket skådespel som åkte land och rike runt. Och mycket böcker, mycket rapporter, *Rapport från en skurhink* och så. Så det var ju en framträdande gestalt på den här tiden, arbetaren och hans familj och hans kvinna, alltså det var ju en kulturellt levande bild faktiskt.⁹⁸

När vi pratar om sambandet mellan bakgrund och vad en kvinna upplever som problem i livet så säger Cecilia att om man sätter kvinnokampen före klasskampen så anser man att kvinnoförtrycket är det som är svårast och att det är något som berör alla kvinnor. I Cecilias grupp talade man mycket om hemarbetet, och hon kan inte minnas att där fanns någon skillnad i hur olika kvinnor upplevde det. Man diskuterade möjligheten att yrkesarbeta och det faktum att det fanns betydligt mycket mer män än kvinnor i politiken. Cecilia kan inte se att de olika kvinnorna i hennes grupp hade skilda uppfattningar om vad som var att betrakta som

⁹⁸ Intervju med Cecilia 051205.

ett problem. Hon tror att som medlem i Grupp 8 hade man en bild av att kombinationen kvinna plus yrkesarbete var komplicerad, och då var det den frågan som kändes viktig. Angående ekonomiska problem tar Cecilia upp det faktum att arbetarklasskvinnor har lägre lön än arbetarklassmän, i medelklassen finns också en skillnad mellan kvinnor och män som har samma yrke, och detta gjorde att man kunde diskutera den sortens problem på ett ganska allmänt sätt, menar Cecilia. De politiska partierna på vänstersidan var mycket manschauvinistiska, säger Cecilia, och menar att i det avseendet var det ingen skillnad för arbetarklasskvinnor. Det socialdemokratiska partiet är i stor utsträckning patriarkaliskt, liksom de nya vänsterrörelserna var det säger hon, och hon tror att som medlem i Grupp 8 hade man den ståndpunkten att kvinnofrågorna var tämligen gemensamma.

Karin tar upp de ensamstående mödrarnas situation och menar att de hade det besvärligt både på 70-talet och nu. En kvinnas yrkestillhörighet och situation har betydelse för vad hon upplever som problem i tillvaron anser Karin, och hon säger att i dagens samhälle har olika kvinnor skilda uppfattningar om huruvida t.ex. vårdnadsbidrag och subventionerade hushållstjänster är bra eller dåligt. Subventionerade hushållstjänster uppskattas mest av personer som arbetar heltid och kanske har småbarn, och som har en hög lön, tror Karin, medan sjukvårdsbiträden skulle uppskatta mer pengar till äldreomsorgen istället för att subventionera hushållstjänster för friska individer. Angående föräldraförsäkringen gissar Karin att det är personer med hög lön som är positiva till en kvotering, medan sjukvårdsbiträdena ställer sig negativa. Jag frågar Karin om Grupp 8 och vänsterrörelsen ställde frågan till dem som de ville förbättra tillvaron för, hur de faktiskt ville ha det. Karin skrattar och säger att då hade de kanske fått fel svar, men hon är också allvarlig och tror att det kan ha varit så att arbetarkvinnorna inte sökte sig till kvinnorörelsen för att de helt enkelt inte eftersträvade de saker som kvinnorörelsen arbetade för. Arbetarklasskvinnor är inte alltid föregångare för kvinnor, tror Karin, och många ville kanske hellre ha vårdnadsbidrag än daghem. Idéerna om daghem kom i stor utsträckning från liberala och högutbildade kvinnor, och arbetarklasskvinnorna har sedan rättat in sig efter detta, säger Karin. Inom Grupp 8 ansåg man att daghem var bra för alla kvinnor och även för alla barn, berättar Karin, men hon gissar att ganska många av arbetarklassens kvinnor inte gillade idén, varken för sin egen skull eller barnens. Därmed kan man inte påstå att Grupp 8 arbetade för alla kvinnor, eftersom alla kvinnor troligtvis inte delade Grupp 8:s åsikter, säger Karin.

Feministiskt initiativ: Andreas ger en ganska mörk bild av hur en lågavlönad kvinnas vardag ser ut. Han menar att dygnets timmar inte räcker till om hon har barn. Tillvaron fylls av arbete, att hämta och lämna barn, städning och matlagning, dag efter dag, även om lördagarna för då ska allt göras som inte hunnits med under veckan, det är bara på söndagarna man kan vila lite. Andreas säger att för den som alltid har haft pengar så är pengar inte ett problem. Man kan ha sett och hört om problemet på TV, men man har inte känt problemet för egen del, och Andreas tror att det till 99 % är detta att själv ha känt ett problem som gör att man vill engagera sig för att komma till rätta med det. Andreas påpekar att det även finns gemensamma faktorer och nämner våldtäkt som ett exempel på något som kan drabba alla kvinnor. Ett exempel på där kvinnor kan uppleva en situation på helt olika sätt är detta med hushållstjänster, menar Andreas. Han säger att en kvinna som är VD och har en hög lön, arbetar långt mer än åtta timmar per dag och har råd att ha någon som sköter om hennes hem, upplever kanske det som en viktig fråga ur jämställdhetssynpunkt eftersom det underlättar för henne att konkurrera med män som befinner sig på samma nivå, men den kvinna som ska ta hand om VD-kvinnans hem har naturligtvis en annan syn på saken. Enligt Andreas är klass, etnicitet och sexuell läggning något som kommer in i alla de saker hans medlemsgrupp diskuterar, och han har inte stött på någon rasist, någon som är negativt inställd till sexuella minoriteter eller någon som är klassblind under sitt arbete med Feministiskt initiativ.

Emma föreställer sig att en lågavlönad kvinnas vardagsliv är stressigt och ganska hårt. Hon menar att man kommer att tänka på en mamma som har små barn, förmodligen arbetar hon deltid inom vård- och omsorgscirkeln och har problem med att få pengarna att räcka till. Emma tar även upp en annan situation, nämligen den att man är studerande med barn och egentligen inte har någon inkomst alls, då har man det också besvärligt. Marie som är sjuksköterska tänker på de undersköterskor och skötare hon kommer i kontakt med. De är lågavlönade och jobbar 80-100 % beroende på hur stora deras barn är. Marie berättar att det inte är många som läser, utan de ägnar sig åt familjen och pysslar med handarbeten och sina djur om det finns sådana i familjen. Marie menar att ens bakgrund och yrke påverkar vad man betraktar som problem i livet. Marie tycker dock det är viktigt att säga att Feministiskt initiativ inte direkt har något klassperspektiv med i sitt koncept, utan fokus ligger på könsperspektivet. Det viktiga är att lyfta fram kvinnor i olika situationer och kvinnors liv och möjligheter, och Marie säger att klass inte är ett ämne som diskuteras på medlemsmötena.

Sammanfattning och analys: Informanterna från 70-talets kvinnorörelse tar upp sådant som ensamstående mammor, dålig ekonomi och dålig utbildning när vi pratar om arbetarkvinnornas tillvaro. Thomsson skriver att klass utgör en grund för individers möjligheter i tillvaron.⁹⁹ Hon skriver även att många som arbetar med och forskar om klass i våra dagar menar att den som tillhör en högre klass har ett större självbestämmande på sitt arbete. Dagens forskare hävdar även att de som tillhör en högre klass kan känna sig tryggare i sin anställning då de anses besitta kunskaper som inte är så lätta att ersätta. Har man en lägre position i sitt yrkesliv är man mer utbytbar. Det går alltså att sätta likhetstecken mellan klass och status.¹⁰⁰ Resonemanget om graden av självbestämmande i arbetslivet stämmer bra överens med Therborns tankegångar. Det framgår tydligt i intervjuerna med 70-talets informanter att de har en insikt i att kvinnor som tillhör arbetarklassen har det besvärligt i olika avseenden. Här märks alltså en medvetenhet om att kvinnor kan ha helt olika förutsättningar beroende på vilken klass de tillhör, men i fråga om hemarbete kan man utifrån informanternas beskrivningar se att det även finns fenomen som utgör problem för samtliga kvinnor oavsett livssituation. Att sköta ett hem är ett arbete liksom de uppgifter vi utför i yrkeslivet är det, dock är hemarbetet oavlönat. I Cecilias grupp diskuterade medlemmarna hemarbetet och deras syn på det skilde sig inte åt mellan olika kvinnor. Enligt Isaksson så arbetade Grupp 8 med att politisera exempelvis frågan om hur ansvaret för hemarbetet skulle se ut.¹⁰¹ Även Eva Moberg diskuterar hemarbete och barnskötsel i sin text *Kvinnans villkorliga frigivning*. I denna text ifrågasätter Moberg idén att det är kvinnans naturliga uppgift att ta hand om hem och barn.¹⁰²

Andreas tar upp hemarbetet när han beskriver en lågavlönad kvinnas vardag, som av Feministiskt initiativs informanter beskrivs som arbetsam och stressig. Thomsson talar om hushållsarbete och vad som kan ingå i det. Förutom den faktiska skötseln av hemmet ingår t.ex. att hålla kontakten med släktingar och bekanta, hälsa på sjuka och hjälpa släktingar som inte är så bra på svenska att fylla i blanketter. När män utför hushållsarbete kan det handla om sådant som att måla huset och tvätta bilen. Då det uppstår relationsproblem är det oftast kvinnor som ansvarar för att lösa det, och många kvinnor tycker att det är lika arbetsamt som ett tungt arbete på den avlönade arbetsmarknaden. Thomsson skriver att det är kvinnor i de

⁹⁹ Thomsson, "Skillnader – mellan henne och honom, oss och alla andra", (2003), s. 72.

¹⁰⁰ Ibid., s. 74.

¹⁰¹ Isaksson, s. 181.

¹⁰² Eva Moberg, "Kvinnans villkorliga frigivning", i *Kvinnopolitiska nyckeltexter*, red. Johanna Esseveld och Lisbeth Larsson (Lund, 1996), s.165f.

lägre klasserna som mår mest dåligt. De har det slitigt och det är inte ofta de har tid eller råd att vila sig. Ohälsan har samband med utbildningslängd, och även om det är mest besvärligt för kvinnor med kort utbildning har även högutbildade kvinnor problem.¹⁰³ Thomssons beskrivning stämmer väl överens med Feministiskt initiativs informanternas bild av en lågavlönad kvinnas vardag. Informanternas berättelser tyder på att hemarbetet är ett gemensamt problem för alla kvinnor, där det är svårt att hinna med allt som ska göras när man dessutom har ett arbete på arbetsmarknaden att sköta.

Klassbegreppet hade en framskjuten position i diskussionerna i 70-talets kvinnorörelse, men det är också tydligt att man såg att det fanns situationer där inte klasstillhörigheten utan det faktum att man var kvinna utgjorde orsaken till att man hamnade i svårigheter, t.ex. när det gällde rätten till fri abort och sexuella trakasserier, och som beskrivits ovan, situationen med hemarbetet. Isaksson beskriver hur Grupp 8 arbetade för fri abort och mot objektifieringen av kvinnors kroppar, sexuella trakasserier och våldtäkter.¹⁰⁴ Detta är exempel på områden som berör alla kvinnor, oavsett klasstillhörighet, utbildning och yrke. Här finns ett samband med Skeggs konstaterande att feminismen skär igenom skillnader då det gäller kvinnomisshandel och våldtäkt.¹⁰⁵ Intersektionalitetsperspektivet handlar om att olika kategorier samverkar, men i just dessa fall tycks det vara så att en enskild kategori ger större utslag än de övriga kategorierna. Det blir tydligt att oberoende av hur det faktum att en individ är kvinna kombineras med olika andra faktorer så är hon ändå i ett utsatt läge eftersom hon är kvinna. Även i Feministiskt initiativ belyser man att det finns problemområden som är gemensamma för alla kvinnor. Andreas tar upp våldtäkt som ett exempel.

Att det fanns ett fokus på arbetarklassen under 70-talet märks t.ex. i Cecilias beskrivning av arbetarklassen som en form av hjältar. Historikern Kjell Östberg beskriver hur vänsterrörelsen präglades av en ouvrièrism, d.v.s. arbetarromantik. Vänsterorganisationerna växte fram ur ungdoms- och studentradikaliseringen, därför var det inte särskilt många inom dessa organisationer som själva var arbetare. Organisationerna gick in för att "proletarisera" medlemmarna genom att uppmana dem att börja arbeta på vissa utvalda industrier som var strategiskt viktiga för uppbyggnaden av partiverksamheten.¹⁰⁶ Även kvinnorörelsen blev vänsterorienterad under denna tidsperiod, men liksom i de övriga vänsterorganisationerna var,

¹⁰³ Thomsson, "Arbetslivet och hälsan", (2003), s. 183f.

¹⁰⁴ Isaksson, s. 179.

¹⁰⁵ Skeggs, s. 244.

¹⁰⁶ Östberg, s. 148.

enligt mina informanter, arbetarkvinnor inte närvarande i kvinnorörelsen. Att det uppstod en arbetarromantik kan kopplas samman med att arbetarna var så dåligt representerade i dessa rörelser. Organisationerna bestod till den övervägande delen av människor som inte själva hade erfarenhet av arbetartillvaron, och detta kan vara en förklaring till att deras bild av arbetarens liv till viss del var idealiserad. Romantiseringen kan dessutom ses som ett tecken på att rörelserna bedrevs av andra individer än dem de sa sig arbeta för. I samtalet med Karin framkommer att det kan ha varit så att kvinnor från arbetarklassen egentligen önskade sig något annat än det som kvinnorörelsen försökte åstadkomma.

Huruvida klass är ett ämne som diskuteras aktivt inom Feministiskt initiativ ger informanterna olika beskrivningar av. Andreas berättar att klass kommer in i diskussionerna oavsett vilket ämne som diskuteras. Marie uppger att man inte talar om klass. I detta sammanhang kan det vara relevant att fundera över vad som faktiskt är ett samtal om klass. Någon kanske tycker att en diskussion handlar om klass endast om man använder begreppet klass, medan någon annan menar att ett samtal om löneskillnader självklart har med klass att göra.

3.4 Medlemmarnas syn på betydelsen av egen erfarenhet när man arbetar för att förbättra vardagslivets villkor för kvinnor

I en svensk ordbok beskrivs erfarenhet som att ha utövat någon verksamhet, men även som en beteckning för att man har upplevt något, gjort en livserfarenhet.¹⁰⁷

70-talets kvinnorörelse: Karin berättar att i det praktiska arbetet var det bra med olika erfarenheter i medlemsgruppen. Att det fanns någon som kunde sköta en stencilapparat, någon som var duktig på att skriva svenska, någon som kände till staden bra och visste var det kunde vara lämpligt att dela ut flygblad m.m. var värdefullt för gruppen. Karin berättar att medlemmarna förenades omkring en övertygelse om att kvinnors situation behövde förändras till det bättre och beskriver gruppens betydelse så här:

[...] men också gemensamma erfarenheter både ute i samhället liksom, men kanske framför allt i familjen. Det tror jag att vi nog... Jag tror att vi alla liksom gemensamt men också kanske var och en för sig, eller åtminstone gäller det för mig, att man blev starkare utav det helt enkelt, och klarade sig bättre.¹⁰⁸

Anna tror att vem som helst nog kan arbeta med vilken fråga som helst, men däremot tror hon inte att man alltid gör det. Hon tänker att egna erfarenheter gör att man bättre kan förstå saker

¹⁰⁷ *Norstedts svenska ordbok: En ordbok för alla*, s. 245.

¹⁰⁸ Intervju med Karin 051219.

och ting, men tillägger också att man förutom egna erfarenheter behöver vara medveten om att man tycker att det finns en orättvisa, och man behöver kraft, och börjar protestera. Man inser att det inte bara är ens eget problem, utan det finns i samhället och man vill vara med om att få till stånd en förändring. Anna tror att detta kan vara ett stort steg att ta för många. Att ta tillvara alla de olika erfarenheterna som gruppmedlemmarna hade var nog inte genomförbart tror Anna, utan gruppen arbetade med sådant som medlemmarna tyckte var viktigt, och det var stort nog menar hon. Anna berättar att hon och hennes vänner i kvinnorörelsen verkligen trodde att de kunde åstadkomma en förändring, och säger att det var en härlig känsla. Man kände att andra också ville försöka att förändra och man vågade göra saker. Anna och jag pratar lite om hur synen på sexualitet och graviditet har förändrats sedan 70-talet, och Anna menar att det inte går så fort att förändra som man tror att det ska göra. Det finns motkrafter och kommersialiseringar. Anna menar att det kanske var tur att hon och de andra i gruppen inte visste om det, för de trodde verkligen på det de gjorde, och Anna tror fortfarande på det.

När jag frågar Cecilia hur hon tänker om egen erfarenhet och om hon tycker att alla kan arbeta med alla frågor så svarar hon att med tanke på hur arbetet i gruppen var utformat så kunde samtliga medlemmar arbeta med allt. Cecilia tyckte att det var viktigt att ta tillvara och använda de erfarenheter som de olika gruppmedlemmarna hade med sig in i rörelsen. Erfarenhetsutbyte och medvetandehöjning hade stor betydelse, och man skulle berätta, lyssna och lära.

Feministiskt initiativ: Emma beskriver att i hennes medlemsgrupp så har man kunnat märka att olika individers erfarenheter avspeglas i vilka frågor de vill arbeta med. Man påverkas av sina erfarenheter menar Emma, men hon tillägger att gruppen inte är så stor att man kan kräva att personer måste ha erfarenhet av en fråga för att få arbeta med den, däremot tycker hon att det är viktigt att gruppen använder sig av medlemmarnas egna erfarenheter. Marie beskriver sin syn på erfarenhet på följande vis:

Ja, men det är ju viktigt med erfarenhet och ta fram erfarenheter och det är viktigt och vara nyfiken. Och det är viktigt att vilja lära, det är viktigt att lyssna. Men jag tror att det är så med alltihopa, när man ska välja utbildning och vad man än ska göra, man måste tycka det är spännande och intressant, man måste känna lust för det va. Om människor vill jobba med något kan man ju inte tvinga dom till att jobba med det de inte vill.¹⁰⁹

¹⁰⁹ Intervju med Marie 051127.

Marie anser att det är viktigt att tillvarata alla erfarenheter eftersom Feministiskt initiativ är en folkrörelse. Hon säger att det inte är något ovanifrån-perspektiv utan det handlar istället om att styrkan kommer av att man arbetar tillsammans.

Andreas menar att egen erfarenhet har så pass stor betydelse att vem som helst faktiskt inte kan arbeta med vilket område som helst. Återigen belyser Andreas att man måste ha känt problemet, och dessutom är det viktigt med sakkunskap menar han. För att bli heltäckande skulle det behövas fler medlemmar, men det gruppens medlemmar själva har upplevt och sådant deras vänner har varit med om, de områdena tycker Andreas att de har ett bra grepp om. När medlemmarna diskuterar olika politiska händelser, så utgår var och en från sina egna erfarenheter, därmed inte sagt att man måste ha upplevt precis det som ska diskuteras, menar Andreas.

Sammanfattning och analys: Beträffande den egna erfarenhetens betydelse för ett förändringsarbete skiljer sig åsikterna åt. Anna och Emma upplever att det finns en koppling mellan den egna erfarenheten och de uppgifter man arbetar med på så sätt att de stämmer överens. Emma beskriver även att i hennes medlemsgrupp finns det inte så många medlemmar att varje fråga kan skötas av någon som känner till området av egen erfarenhet. Cecilia berättar att det sätt på vilket arbetet bedrevs innebar att alla kunde göra allt. Angående det rent praktiska arbetet framhåller Karin att det var positivt om gruppmedlemmarna var bra på olika saker så att de tillsammans kunde bedriva en bra verksamhet. Marie belyser vikten av att man tycker att det man arbetar med är spännande och intressant, och både hon och Cecilia menar att lyssnande och lärande har stor betydelse.

Andreas är den som går längst angående den egna erfarenhetens betydelse. Han tycker att det är viktigt att man är väl insatt i den fråga man arbetar med, och han påpekar att det skulle behövas ännu fler medlemmar för att täcka upp alla områden. Det tycks dock råda enighet om att det är viktigt att ta vara på de olika medlemmarnas erfarenheter, även om Anna påpekar att det nog inte var möjligt att fånga upp precis allt, utan man fick koncentrera sig på det medlemmarna ville prioritera.

Beträffande den egna erfarenheten är det endast betydelsen av att tillvarata samtligas erfarenheter som framträder som ett tydligt mönster. I övrigt lyfter informanterna fram en rad olika aspekter när de talar om betydelsen av egen erfarenhet. Sammanfattningsvis kan man

konstatera att det tycks vara önskvärt både från Grupp 8 och Feministiskt initiativ att få tillgång till så många skilda erfarenheter som möjligt. Kopplat till ett intersektionalitetsperspektiv kan det vara befogat att uppmärksamma att även om en medlemsgrupp består av individer med vitt skilda erfarenheter finns risken att de olika erfarenheterna inte får lika mycket utrymme beroende på vem som har gjort erfarenheten. Exempelvis kan en individs klasstillhörighet påverka möjligheten att få göra sin röst hörd.¹¹⁰

3.5 De lågavlönade kvinnornas/arbetarklasskvinnornas roll i att förändra sina liv

Det här avsnittet bygger inte på några specifika intervjufrågor, utan jag har istället försökt att, utifrån den information som framkommit i avsnitt 3.1-3.4, utläsa i vilken utsträckning kvinnor med låg lön och låg grad av självbestämmande på arbetet själva är aktiva i att förändra sin tillvaro.

70-talets kvinnorörelse: Utifrån informanternas beskrivningar får man en bild av 70-talets kvinnokamp som en rörelse som arbetade delvis med frågor som var gemensamma för alla kvinnor, men också mycket med att förbättra för dem som hade det problematiskt, åtminstone om man ser till rörelsens ideologiska ståndpunkter. Dessa individer som man fokuserade på var däremot inte närvarande i medlemsgrupperna, och Cecilia tror att deras frånvaro kan ha berott på att de inte delade kvinnorörelsens sätt att tänka, och att de inte heller var särskilt inställda på att göra uppror mot mannen. Cecilia tar upp det faktum att arbetarkvinnor ofta betraktas som objekt, och att det inte är de själva utan någon annan som ska förbättra deras liv. Utifrån Karins resonemang om att arbetarklasskvinnorna kanske önskade sig en annan typ av liv än det levnadssätt Grupp 8 menade skulle vara det bästa för alla kvinnor, kan man se en koppling till Cecilias fundering om att arbetarkvinnorna ses som objekt som inte själva försöker ordna sitt liv på bästa sätt, utan det är andra som ombesörjer det. Enligt Cecilia fick Grupp 8 mycket kritik för att arbetarkvinnorna inte deltog i rörelsen och hon säger att vänsterrörelserna hade en idealbild som gick ut på att nå dem som var maktlösa och hade det svårt ekonomiskt.

Feministiskt initiativ: I Feministiskt initiativ finns däremot arbetarklassindivider med som medlemmar. Sambandet mellan individers erfarenheter och de arbetsuppgifter de har är

¹¹⁰ Thomsson, "Skillnader – mellan henne och honom, oss och alla andra", (2003), s. 72.

tydligt här. Marie lyfter fram könsperspektivet framför klassperspektivet, och menar att det är kvinnor i olika situationer och deras liv som är det primära.

Sammanfattning och analys: I 70-talets kvinnorörelse var det viktigt att komma tillrätta med arbetarkvinnornas problem, men arbetarkvinnorna själva fanns inte med i rörelsen. Cecilia belyser problemet med objektifieringen av arbetarkvinnorna. Thomssons beskrivning av hur individer med olika klasstillhörighet har olika möjligheter att definiera problem och att tala kan kopplas till objektifieringen.¹¹¹ Detta förhållande kan ses som en möjlig förklaring till att arbetarkvinnorna valde att stå utanför 70-talets kvinnorörelse.

Hos Feministiskt initiativ är arbetarklassen väl representerad utifrån mina informanternas utsagor, och var och ens förkunskaper har betydelse för vilka arbetsuppgifter man får. Thomssons resonemang om att högre klasstillhörighet ger företräde att tala o.s.v. är relevant då man ser på arbetsfördelningen inom Feministiskt initiativ, t.ex. när det gäller talespersoner. Huruvida akademikerna kommer att ta en ledande roll i Feministiskt initiativ eller inte återstår att se, men organisationens medlemmar ställer sig i alla fall positiva till mångfald.¹¹²

¹¹¹ Ibid.

¹¹² <http://www.feministisktinitiativ.se/artiklar.php?show=74> (hämtat 20051013).

4. AVSLUTNING

4.1 Slutsatser

Det huvudsakliga syftet med den här uppsatsen är att göra en jämförelse mellan 70-talets kvinnorörelse och Feministiskt initiativ beträffande deras inställning till klass och arbete. I det här avsnittet lyfter jag, utifrån mina frågeställningar, fram de likheter och skillnader som framkommit i mina intervjuer. Slutsatserna bygger på de sex intervjuer jag gjort och kan därför inte anses gälla för rörelserna i stort, men de visar på tendenser och tankegångar i organisationerna.

Medlemssammansättningen i de två organisationerna skiljer sig åt utifrån informanternas berättelser. Enligt intervjusamtalen utgjordes 70-talets kvinnorörelse av kvinnor som hade studerat och arbetade i t.ex. läraryrket. Däremot hade dessa kvinnor inte alltid sitt ursprung i medelklassfamiljer. En del av dem hade växt upp i arbetarklassen. I Grupp 8:s ideologi framgår att man ville förändra arbetarkvinnornas tillvaro och organisationen ville gärna att arbetarkvinnorna skulle delta, men trots ansträngningar från Grupp 8:s sida anslöt inte arbetarkvinnorna till rörelsen berättar Cecilia. I intervjuerna framkommer att studiecirkel och litteratur var viktiga beståndsdelar i Grupp 8. De som deltog i Grupp 8 var vana vid studier och läsande, och denna studiekultur kan ses som en bidragande orsak till varför arbetarkvinnorna valde att stå utanför rörelsen. En bild framträder där Grupp 8:s kultur inte helt stämde överens med de ideologiska ambitionerna. I Feministiskt initiativ är individer från arbetarklassen närvarande och det är också tydligt både i intervjuerna och på organisationens hemsida att mångfald eftersträvas. Andreas berättelse om medlemmar som tidigare varit verksamma politiskt belyser att erfarenhet av politiskt arbete kan ha betydelse när människor väljer att ansluta sig till en organisation. Vid en jämförelse mellan 70-talets kvinnorörelse och Feministiskt initiativ angående medlemssammansättningen märks en påfallande skillnad i intervjuerna. Den tidigare organisationen var angelägen att få med sig arbetarkvinnorna i förändringsarbetet, men dessa kvinnor fanns inte med i verksamheten, utan medlemmarna hade studerat och hade arbeten som krävde utbildning. Feministiskt initiativ har inte samma fokus på arbetarklassen, men å andra sidan är denna samhällsklass väl representerad i rörelsen, och medlemmarna återfinns delvis i läraryrket men det finns även de som har utbildat sig.

Även då det gäller arbetsuppgifternas fördelning i medlemsgrupperna framkommer en skillnad i intervjuerna mellan de båda rörelserna. 70-talets informanter ger en bild av en

verksamhet där man arbetade gemensamt och där medlemmarnas bakgrund inte påverkade vilka uppgifter de ägnade sig åt. I Feministiskt initiativ har var och en sina egna arbetsuppgifter och det finns en koppling mellan medlemmarnas egna erfarenheter och deras ansvarsområden. En tendens framträder där hög utbildning och t.ex. utåtriktat arbete följs åt.

När informanterna talar om sin bild av lågavlönade kvinnors vardagsliv är likheterna större än skillnaderna. Ett genomgående tema i intervjuerna är att dessa kvinnor anses ha en problematisk tillvaro. Intressant är att hemarbetet upplevs utgöra en börda för kvinnor i allmänhet, oavsett klasstillhörighet. Informanter från båda organisationerna tar upp ytterligare fenomen som drabbar alla kvinnor, och de nämner sådant som abortfrågan och sexualiserat våld. Beträffande 70-talets kvinnorörelse framträder en romantisering av arbetarklassen i mitt material, som kan ses som ett resultat av att arbetarkvinnorna inte fanns med i rörelsen. Denna romantisering var märkbar i hela vänsterrörelsen, inte bara kvinnorörelsen. Karin som var medlem i Grupp 8 menar att arbetarklassens kvinnor kanske inte delade kvinnorörelsens mål.

När det gäller den egna erfarenhetens betydelse för ett förändringsarbete menar informanterna att alla erfarenheter som finns i en medlemsgrupp är värdefulla. I övrigt tar de upp en mängd olika aspekter, t.ex. vikten av att lyssna, det faktum att den egna erfarenheten avspeglas i medlemmens arbetsuppgifter, att man behöver ha intresse för de frågor man arbetar med o.s.v. Av de sex informanterna är det Andreas som ger den egna erfarenheten störst betydelse. Utifrån informanternas beskrivningar av medlemssammansättningen i grupperna tycks Feministiskt initiativ vara den organisation som har störst tillgång till skiftande erfarenheter, och medlemmarna använder också sina erfarenheter i verksamheten.

Min sista frågeställning handlar om huruvida lågavlönade kvinnor har en aktiv roll i att förändra sina liv inom kvinnorörelsen och på vilket sätt detta i så fall sker. Enligt mina intervjuer var dessa kvinnor överhuvudtaget inte närvarande i 70-talets kvinnorörelse. Det var medelklassens kvinnor som förde deras talan, och som framkommit i intervjun med Karin var det möjligen så att medelklasskvinnornas åsikter och önskningsar inte alltid stämde överens med hur arbetarkvinnorna ville leva sina liv. I Feministiskt initiativ deltar individer från arbetarklassen, men ur informanternas berättelser kan man utläsa ett samband mellan utbildning och typ av arbetsuppgifter. Emma berättar att medlemmarna vill arbeta med frågor de själva har erfarenhet av, och det kan tolkas som ett tecken på att även arbetarklassmedlemmarnas erfarenheter och kunskaper synliggörs och kommer till

användning även om risken finns att klasstillhörigheten gör att dessa medlemmar inte ges samma utrymme som övriga aktiva.

4.2 Avslutande diskussion

I min analys har jag använt mig av ett intersektionalitetsperspektiv. Informanternas berättelser tyder på att kategorin kvinna i kombination med kategorin klass får olika konsekvenser beroende av vilken klass en kvinna tillhör. Under 70-talet var det medelklasskvinnorna och deras kultur som präglade verksamheten i rörelser som t.ex. Grupp 8, och arbetarkvinnorna var inte med. I Feministiskt initiativ har medlemmarna olika klasstillhörigheter, men det finns ändå tecken på att klasstillhörigheten har betydelse för den roll man får i gruppen. Å andra sidan ges människor möjlighet att använda sina livserfarenheter i organisationen. Detta kan ses som ett tecken på att kvinnorörelsen har blivit mer inkluderande och mer öppen för olikheter inte bara ideologiskt, utan också i den praktiska verksamheten. Informanter från båda rörelserna uppmärksammar att det finns vissa fenomen, ofta knutna till sexualiteten, som utgör problem för alla kvinnor, just av den anledningen att de är kvinnor. Klass anses inte ha så stark inverkan i dessa situationer. Då det gäller en individs hela livssituation däremot, ser informanterna en koppling till klass, utbildning och yrke.

Mitt samlade intryck från arbetet med den här uppsatsen är att det inte räcker att uppmärksamma ett problem och försöka komma till rätta med det. Informanternas berättelser om arbetet i kvinnorörelsen visar att det också är viktigt att tänka på hur olika individers förutsättningar och livssituationer påverkar varandra då flera personer ska bedriva ett förändringsarbete tillsammans. Om man inte tar hänsyn till detta kan det leda till att vissa individer inte kommer med i förändringsarbetet, eller inte riktigt deltar på samma villkor. I uppsatsen ger kvinnorörelseaktivister några tänkbara orsaker till varför arbetarklassens kvinnor valde att inte engagera sig i 70-talets kvinnorörelse. En fråga som det här arbetet har väckt hos mig är hur de som väljer att stå utanför kvinnorörelsen tänker omkring feministiskt arbete. Vad betyder feminism för dem, och hur ser de på att organisera sig tillsammans med andra för att uppnå rättvisare villkor mellan kvinnor och män? Flera av de frågor jag ställt till mina informanter skulle även vara intressanta att ställa till dem som inte var/är aktiva i kvinnorörelsen för att se om de ger samma eller annorlunda svar.

5.REFERENSFÖRTECKNING

5.1 Tryckt material

de los Reyes, Paulina, Molina, Irene och Mulinari, Diana, "Intersektionalitet som teoretisk ram vs mångfaldsperspektivets tomma retorik", *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 2003:3-4.

Fornäs, Johan, "Röster som gjorde skillnad. Korsande identifikationer i folkhemmets populärkultur", *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 2005:2-3.

"Grupp 8:s nya handlingsprogram", *Kvinnobulletinen* 1976:4.

Isaksson, Emma, "Bakom slagorden. Om Grupp 8", i *Över tid och rum: En antologi tillägnad Bo Lindberg*, red. Burman, Anders och Jacobsson, Benny (Stockholm, 2003), Institutionen för litteraturvetenskap och idéhistoria, Stockholms universitet.

Karlsson, Lena, *Klasstillhörighetens subjektiva dimension: Klassidentitet, sociala attityder och fritidsvanor* (Umeå, 2005), Sociologiska institutionen, Umeå universitet.

Lykke, Nina, "Intersektionalitet – ett användbart begrepp för genusforskningen", *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 2003:1.

Lykke, Nina, "Nya perspektiv på intersektionalitet. Problem och möjligheter", *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 2005:2-3.

Moberg, Eva, "Kvinnans villkorliga frigivning", i *Kvinnopolitiska nyckeltexter*, red. Esseveld, Johanna och Larsson, Lisbeth (Lund, 1996), Studentlitteratur.

Nationalencyklopedin, band 13, (Höganäs, 1994), Bokförlaget Bra Böcker AB.

Norstedts svenska ordbok: En ordbok för alla, huvudred. Malmgren, Sven-Göran (2003), Språkdata och Norstedts Ordbok.

SCB, *På tal om kvinnor och män: Lathund om jämställdhet 2004* (2004).

Schmitz, Eva, "'Systerskap gav makt' Den svenska kvinnorörelsen under 1970-talet", i *Gråt gärna – men forska: Rapport från konferensen 6-7 mars 2001 om kvinnorörelse och kvinno/genusforskning*, red. Frangeur, Renée (Linköping, 2001), Forum för kvinnliga forskare och kvinnoforskning, Linköpings universitet.

Skeggs, Beverley, *Att bli respektabel: Konstruktioner av klass och kön* (Göteborg, 1999), Bokförlaget Daidalos AB.

Therborn, Göran, *Klasstrukturen i Sverige 1930-80: Arbete, kapital, stat och patriarkat* (Lund, 1981), Zenit förlag.

Thomsson, Heléne, *Reflexiva intervjuer* (Lund, 2002), Studentlitteratur.

Thomsson, Heléne, "Arbetslivet och hälsan", i *Att göra kön: Om vårt våldsamma behov av att vara kvinnor och män*, Elvin-Nowak, Ylva och Thomsson, Heléne (Stockholm, 2003), Albert Bonniers Förlag, AB.

Thomsson, Heléne, ”Skillnader – mellan henne och honom, oss och alla andra”, i *Att göra kön: Om vårt våldsamma behov av att vara kvinnor och män*, Elvin-Nowak, Ylva och Thomsson, Heléne (Stockholm, 2003), Albert Bonniers Förlag, AB.

Thorgren, Gunilla, *Grupp 8 & jag* (Stockholm, 2003), Norstedts Förlag.

Östberg, Kjell, *1968 när allting var i rörelse: Sextiotalsradikaliseringen och de sociala rörelserna* (Stockholm, 2002), Bokförlaget Prisma.

<https://intra.ub.gu.se/systemsrapport/org.html> (hämtat 20051012).

<http://svt.se/svt/jsp/Crosslink.jsp?d=6107&a=437103&printerfriendly=true>
(hämtat 20051021).

<http://www.feministisktinitiativ.se/artiklar.php?show=70> (hämtat 20051021).

<http://www.feministisktinitiativ.se/artiklar.php?show=74> (hämtat 20051013).

<http://www.feministisktinitiativ.se/faq.php> (hämtat 20051013).

<http://www.feministisktinitiativ.se/plattform.php> (hämtat 20051101).

5.2 Otryckt material

Intervju med Andreas 16/11, 2005.

Intervju med Anna 17/11, 2005.

Intervju med Emma 22/11, 2005.

Intervju med Marie 27/11, 2005.

Intervju med Cecilia 5/12, 2005.

Intervju med Karin 19/12, 2005.

BILAGA 1

Intervjufrågor till informanter från 70-talets kvinnorörelse

1. I vilken ålder var du under den tid du var aktiv i medlemsgruppen?
2. Vilken utbildning och yrke hade du när du var med i gruppen?
3. Vilken samhällsklass skulle du säga att du kände mest samhörighet med under din tid i gruppen?
4. Om du ser tillbaka på din grupp, hur skulle du beskriva den om man utgår ifrån utbildningsbakgrund och yrkestillhörighet?
5. Hur fördelades arbetsuppgifterna i gruppen? Fanns det något mönster som hade samband med utbildningsbakgrund och yrke på så sätt att vissa individer alltid skötte vissa uppgifter och att det var särskilda personer som företrädde gruppen utåt? Om ja, vad berodde det på att det blev så?
6. Beskriv hur du upplevde en lågavlönad kvinnas vardagsliv! (Arbete, familj, ekonomi o.s.v.).
7. Hur gick det till när nya medlemmar kom in i gruppen?
8. Minns du att det var någon skillnad, utifrån olika individers bakgrund, i hur de hanterade situationen att komma in i ett nytt sammanhang?
9. Om du skulle beskriva din idealbild av en medlemsgrupp, hur hade den sett ut?
10. Upplevde du att det, utifrån exempelvis yrkestillhörighet, fanns en skillnad i vad kvinnor betraktade som problem i livet? Kan du ge några exempel?
11. Ett kvinnoliv kan se ut på många olika sätt. Hur tänkte du beträffande egen erfarenhet när ni arbetade för förändring inom olika områden?
12. Tyckte du att det var viktigt att ta tillvara på olika kvinnors erfarenheter och utgå ifrån dem när ni arbetade för ett rättvisare samhälle? Kan du ge några exempel?
13. Hur resonerade ni omkring ämnet klass i gruppen?
14. Om du ser tillbaka på din tid i gruppen, vad tycker du då är det viktigaste den tiden gav dig?

BILAGA 2

Intervjufrågor till informanter från Feministiskt initiativ

1. Hur gammal är du?
2. Vad har du för utbildning?
3. Vilket yrke har du?
4. Vilken samhällsklass känner du mest samhörighet med?
5. Om du tittar på din lokala Fi-grupp, hur skulle du beskriva den om man utgår ifrån utbildningsbakgrund och yrkestillhörighet?
6. Hur är arbetsuppgifterna i gruppen fördelade? Kan du se något mönster som har samband med utbildningsbakgrund och yrke på så sätt att vissa individer alltid sköter vissa uppgifter och att det är särskilda personer som företräder gruppen utåt? Om ja, varför tror du att det har blivit så?
7. Beskriv hur du upplever en lågavlönad kvinnas vardagsliv! (Arbete, familj, ekonomi o.s.v.).
8. Hur går det till när nya medlemmar ansluter sig till Fi?
9. Kan du se att det är någon skillnad, utifrån olika individers bakgrund, i hur de hanterar situationen att komma in i ett nytt sammanhang?
10. Om du skulle beskriva din idealbild av en medlemsgrupp, hur skulle den då se ut?
11. Tror du att det, utifrån exempelvis yrkestillhörighet, finns en skillnad i vad kvinnor upplever som problem i livet? Kan du ge några exempel?
12. Ett kvinnoliv kan se ut på många olika sätt. Hur tänker du beträffande egen erfarenhet när ni arbetar för förändring inom olika områden?
13. Tycker du att det är viktigt att ta tillvara på olika kvinnors erfarenheter och utgå ifrån dem när man arbetar för ett rättvisare samhälle? Kan du ge några exempel?
14. Hur resonerar ni omkring ämnet klass i Fi?
15. Vad är det mest betydelsefulla som arbetet i Fi ger dig?